

Utdanningsvalg i overgangen fra ungdomsskole til videregående opplæring

En litteraturgjennomgang

Solveig Holen

Arbeidsnotat 6/2014

NIFU

Arbeidsnotat 6/2014

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

www.nifu.no

Forord

NIFU har i løpet av januar 2014 gjennomført en oppsummering og gjennomgang av litteratur som omhandler ungdoms valg av utdanning i overgangen fra ungdomstrinnet til videregående på oppdrag fra arbeidsgiverforeningen Spekter og Fagforbundet. Oversikten er begrenset til norske studier, og tar for seg rapporter, artikler, bøker og andre dokumenter i perioden fra 2000 til 2013.

Solveig Holen har hatt ansvaret for gjennomgangen. Arbeidsnotatet er gjennomgått og kvalitetssikret av direktør Sveinung Skule og forskningsleder Vibeke Opheim.

Oslo, 28.03.2014

Sveinung Skule
Direktør

Vibeke Opheim
Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
2	Fremgangsmåte.....	8
3	Arbeidsnotatets oppbygging	10
4	Litteraturgjennomgang	11
4.1	Teoretiske perspektiv	11
4.2	Sammendrag	13
4.2.1	Sosial klasse og reproduksjon	13
4.2.2	Individ og identitetsutvikling.....	14
4.2.3	Annet	15
4.3	Oversikt over dokumentasjon fordelt etter år og forfatter	15
4.4	Sosial klasse og reproduksjon	20
4.4.1	Kjønn	26
4.4.2	Etnisitet	28
4.5	Individ og identitetsutvikling.....	31
4.5.1	Realfag	35
4.6	Annet	37
5	Kort oppsummering og spørsmål til videre forskning	42
	Referanser.....	44
	Vedlegg	46

1 Innledning

Tema for litteraturgjennomgangen er ungdom og utdanningsvalg i overgangen fra ungdomsskole til videregående opplæring. Denne rapporten viser en sammenstilling av norsk litteratur og forskning på feltet.

Sammenstillingen omfatter rapporter, artikler og bøker som er publisert i Norge de siste 10-12 årene på dette feltet. For hvert enkelt dokument har vi lagt vekt på å få frem hvilke spørsmål som er forsøkt besvart (formål/problemstillinger), hvilken teoretisk tilnærming som brukes i studien, hvilke metoder som er brukt (kvantitative, kvalitative), samt resultater og konklusjoner. Problemstillinger og teoretiske perspektiver og/eller teoretiske tilnærminger som danner grunnlaget for disse studiene, vil ha betydning både for utvalg og fremgangsmåte, samt for diskusjon og tolkninger av resultatene. Er studiene i hovedsak forklart ut i fra et systemperspektiv, et individperspektiv eller andre perspektiver? Hvilke spørsmål prøver man å få besvart? Litteraturgjennomgangen har som formål å få frem sentrale funn fra de studier som er gjort, samt hvilke spørsmål som fortsatt er ubesvarte og tematiske områder som i mindre grad er dekket.

2 Fremgangsmåte

Formålet med arbeidsnotatet har vært å gi en oversikt over litteratur som omhandler ungdom og utdanningsvalg i overgangen fra ungdomsskole til videregående opplæring. Litteratur omfatter her faglige artikler, rapporter og bøker. En første kartlegging ble gjennomført ved hjelp av søk i ulike databaser, nettsteder og søkemotorer. Søkene ble gjennomført for tidsperioden 2000 – 2014.

Vi har benyttet ulike søkemotorer og artikkelbaser i tillegg til å gå direkte inn på aktuelle forskningsvirksomheter sine hjemmesider for å søke opp relevante dokumenter. I alle søkemotorene, artikkelbasene samt på alle hjemmesidene benyttet vi de samme stikkordene:

- Utdanningsvalg og ungdom
- Utdanningsvalg
- Utdanningsveiledning
- Karriereveiledning og ungdom

Følgende søkemotorer og artikkelbaser ble benyttet for å identifisere aktuell forskning og litteratur:

- Google
- Google Scholar
- Norart - Nasjonalbiblioteket
- Idunn – Nordisk tidsskriftdatabase
- Bibsys - Biblioteksystemet for bibliotekene på alle universitetene, Nasjonalbiblioteket og en rekke høgskoler og fagbibliotek i Norge
- ODA – Open Digital Archive – digitalt arkiv for artikler, bokkapitler og masteroppgaver produsert ved høyskolen i Oslo og Akershus.
- NORA – Norwegian Open Research Archive – digitalt arkiv som favner alle institusjoner i UH-sektoren samt forskningsinstitusjoner utenfor UH-sektoren

I tillegg er det søkt på hjemmesidene til følgende virksomheter:

- NIFU – Nordisk institutt for Innovasjon, Forskning og Utdanning
- FAFO – Institutt fra arbeidsliv- og velferdsforskning
- NOVA/HIOA - Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, en del av Høyskolen i Oslo og Akershus
- SINTEF - et bredt, flerfaglig forskningskonsern med internasjonal spisskompetanse innen teknologi, naturvitenskap, medisin og samfunnsvitenskap

- VOX - et nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk, med særlig vekt på voksnes læring.
- Kunnskapsdepartementet
- Utdanningsdirektoratet

I tillegg til å søke på nettet, ble litteraturlistene på nyere rapporter, artikler og bøker gjennomgått for å oppdatere oversikten med relevante dokumenter som ikke ble identifisert gjennom søkene.

Ved de fleste søkene ble det treff på flere dokumenter og artikler som ikke var aktuelle for denne oppsummeringen. I dette arbeidsnotatet er det fokusert på dokumentasjon som omhandler utdanningsvalg ved overgangen fra ungdomsskole til videregående. Utdanningsvalg som omhandler høyere utdanning er derfor ikke tatt med. Videre er det kun norske studier som er inkludert. Både artikler, rapporter, bøker og doktorgradsavhandlinger er tatt med i oversikten. Masteroppgaver og avisartikler er ikke inkludert.

I 2008 ble faget Utdanningsvalg etablert på ungdomstrinnet. Evalueringer av dette faget, eller av annen rådgivningspraksis og karriereutvikling er kun tatt med i oversikten dersom de også har et elevfokus, og ikke fokuserer på skoleutvikling, rådgivere eller temaer fra videregående (eks. frafall og rådgivning). Det kan i enkelte tilfeller være glidende overganger, i tvilstilfeller har vi derfor likevel valgt å inkludere dokumentet i dette notatet.

Bortvalg og frafall i videregående er også beslektede temaer som dukker opp når vi har søkt etter litteratur om unges utdanningsvalg. Disse artiklene og rapportene har vi valgt å inkludere dersom de også har et fokus på hva som gjør at unge velger som de gjør.

Begrensinger ved søkene og flere beslektede temaer der vi måtte vurdere i hvert enkelt tilfelle om det var riktig å inkludere dokumentet, gjør at denne oversikten antagelig ikke er helt fullstendig. Den vil likevel kunne gi et godt bilde av hva status er på feltet i Norge i dag og hvilke temaer som det er forsket relativt mye på, i tillegg til forskningsspørsmål som det kan være interessant å få vite mer om.

3 Arbeidsnotatets oppbygging

I kapitlet som heter Litteraturgjennomgang, gir vi først en beskrivelse av hovedtrekkene ved de ulike teoretiske perspektivene som vi har identifisert i forbindelse med litteraturgjennomgangen. Deretter gir vi en oppsummering av funnene, før viser vi en tabellarisk oversikt over litteraturen, sortert etter årstall. Så følger en kort oppsummering for hvert enkelt dokument vi har identifisert. Oppsummeringene er sortert etter teoretisk tilnærming, og inneholder en beskrivelse av formål, teoretisk tilnærming, metode og konklusjon for hvert dokument der dette var mulig å identifisere. De dokumentene som har hatt en annen teoretisk tilnærming enn majoriteten, eller der denne har vært vanskelig å identifisere, har vi samlet under overskriften *Annet*. Oppsummeringene er sortert etter årstall for publisering, der de nyeste dokumentene kommer først. En del dokumenter har imidlertid flere ulike tilnærminger, eksempelvis kan et kjønnsperspektiv være diskutert ut fra både teorier om reproduksjon og identitetsutvikling. Vi har da valgt å plassere dokumentet under den overskriften vi mener er mest beskrivende for innholdet.

Til slutt har vi utarbeidet en kort oppsummering av hovedfunnene samt forslag til videre forskning på ungdom og utdanningsvalg.

Under overskriften *Vedlegg* har vi valgt å inkludere en oversikt over stortingsmeldinger og offentlige utredninger som behandler temaet, samt en oversikt over litteratur som omhandler selve utdanningen som helsefagarbeider. I et møte med oppdragsgiver i forkant av prosjektet fikk vi forståelsen av oppdragsgiver var spesielt interessert hva som skulle til for at unge valgte en utdanning som helsefagarbeider. Søkene vi gjennomførte ga ingen treff som omhandlet dette temaet spesielt. Vi valgte derfor å inkludere en kort oversikt over forskning som omhandler selve utdanningen som helsefagarbeider i vedleggskapitlet. Disse dokumentene fokuserer ikke spesielt på overgangen mellom ungdomsskolen og videregående, men på selve utdanningen, praksisplass og yrkesutøvelse, og kan muligens gi noen gode innspill også til hva som skal til for at flere unge velger en utdanning som helsefagarbeider. Innenfor rammene i dette prosjektet har vi imidlertid ikke hatt mulighet til å gå nærmere inn på innholdet i disse dokumentene.

4 Litteraturgjennomgang

Valg av utdanning er en beslutning som får store konsekvenser for en ungdoms liv. Unge tvinges ofte til å foreta yrkesrelaterte valg tidlig i utdanningsprosessen. Dette avhenger av utdanningssystemets struktur, de yrkesrelaterte løpene er de som ofte krever at den unge vet hva han eller hun ønsker allerede ved overgangen til videregående skole. At dette kan være krevende og vanskelige valg som ofte må tas tidlig, er også erkjent av utdanningsmyndighetene. I 2008 innførte de faget utdanningsvalg som et nytt, obligatorisk fag på ungdomstrinnet. Dette faget er ment å styrke utdannings- og yrkesveiledning til ungdom. Utdanningsvalg er også et tema internasjonalt, ikke minst etter at det ble satt på dagsorden i OECD (2000) og i EU (2004).

4.1 Teoretiske perspektiv

I gjennomgangen av dokumentene som omhandler ungdoms utdanningsvalg trådte to teoretiske hovedperspektiver tydelig fram: (1) Samfunnsperspektivet med begreper som sosial klasse og reproduksjon og (2) individperspektivet med begreper som identitetsutvikling og valgmodenhet. Forskere beskriver og forklarer ungdoms utdanningsvalg ut fra en av disse teoretiske tilnærmingene, men oftest ut fra en kombinasjon av begge.

Majoriteten av studiene vi har identifisert omhandler studier av ungdom som har vokst opp i ulike sosiale klasser og miljøer, og hvordan dette påvirker deres valg av utdanning. Skoleprestasjoner, foreldres utdanningsnivå, kjønn, etnisitet og andre faktorer ser ut til å være av betydning for hvilken utdanning en ungdom eventuelt velger. En tolkning av dette er at utdanningsvalg handler om sosiale mønstre som reproduseres (Bourdieu og Passeron 1990).

Hos Bourdieu (1990) står betydningen av dominans og utbytting sammen med betydningen av livssjanser og livsstil sentralt. Hans beskrivelse av en sosial klasse er individer som er plassert i et sosialt rom, sammen med andre individer med samme livsbetingelser. I sine studier vektlegger Bourdieu kulturelle og symbolske faktorer i tillegg til økonomiske. Ulike sosiale grupper har forskjellig volum av kulturell, sosial og økonomisk kapital. Kulturell kapital erverves gjennom oppvekst og utdanning. I tillegg vektlegger han tillærte atferds- tanke- og smaks mønstre, som er preget av den sosiale gruppen individet tilhører, og som styrer deres handlinger.

Giddens (1991) foreslår at sosial ulikhet kan forstås som ulikhet i tilgang til relevante midler for det han kaller aktualisering av selvet:

Indeed, class divisions and other fundamental lines of inequality, such as those connected with gender or ethnicity, can be partly defined in terms of differential access to forms of self-actualisation and empowerment ... (1991: 6, utheving i originalen).

Noen befolkningskategorier bryter med de forventede mønstrene for sosial reproduksjon av utdanningsnivå og yrke. En slik kategori er ungdom fra familier med en nylig migrasjonshistorie (Lauglo 2000; Modood 2004), som i større grad en majoritetsungdom velger utradisjonelt.

Et annet perspektiv er det mer individrettede ståstedet, der ideen om det autonome individet råder. Forskere med dette fokuset beskriver ungdoms vilkår i senmoderniteten (Ziehe 1989; Furlong & Cartmel 1997) i tillegg til å diskutere samtidsdiagnoser (Giddens 1991). Valg av utdanning og yrke blir framstilt som en beslutning individet står alene om å ta (Giddens 1991). Det å veilede og gi råd om utdanning blir da et spørsmål om å finne hva som passer et individs personlighet, interesser og evner, for å kunne tilpasse veiledningen best mulig. Gjennom god tilpasning vil det være mulig å bedre individets «valgkompetanse». Begrepet «valgmodenhet» og unges forutsetninger for å gjøre de valgene som er forventet i ungdomstiden er et annet perspektiv som også fokuserer på individet (Skårbrevik 2004). Ginzberg, Ginsburg, Axelrad og Herma (i Sharf 1997) mener at de unge ikke er modne til å gjøre framtidsrettede valg før de nærmer seg 20-årene. En annen forsker, Donald E. Super (i Sharf 1997), ser på valgmodenhet som en vesentlig side av personlighetsutviklingen og den identitet eller selvoppfatning som en person utvikler i oppveksten. Forskeren beskriver denne utviklingen som sirkulær, ved at den er et resultat av en interaksjon mellom genetiske disposisjoner og det kulturelle og sosiale miljøet et individ vokser opp i. Forskeren kombinerer med andre ord til en viss grad individperspektivet og samfunnsperspektivet, noe som er en tilnærming vi finner i flere av artiklene og forskningsrapportene. Super (ibid) beskriver også ulike rollemodeller som barnet kan identifisere seg med som sentrale i denne prosessen. Det å utvikle en klar selvoppfatning og et tidsperspektiv som gir grunnlag for planlegging framover, danner basisen for valgmodenhet. Når dette er på plass, vil ungdommen, ifølge Super (i Sharf 1997), være klar til å utforske ulike utdannings- og yrkesalternativ.

Også andre forskere understreker at valgmodenhet er en prosess som skjer i flere steg, og at den er sirkulær (Andreassen m.fl. 2008). Birkemo (2007) har begrepsfestet flere steg i prosessen: For å kunne gjøre veloverveide valg må eleven ha: «en klar forståelse av seg selv, sine interesser, anlegg, ambisjoner, ressurser og begrensninger, og deres årsaker» (Andreassen m. fl. 2003.: 100). Denne prosessen oppfatter han som en integrert del av identitetsutviklingen hos den enkelte ungdom. Andreassen m.fl. (2008) gjennomgår teoriene til flere forskere som fokuserer på identitetsutvikling og hvordan denne foregår i samspill med andre.

Med støtte i arbeidet til blant annet Skaalvik og Skaalvik (1996) peker Andreassen (2008) på betydningen av skoleprestasjoner for ungdoms selvoppfatning. Frønes (2003) sin beskrivelse av sammenhengen mellom skolemestring og fremtidig samfunnsmessig inkludering versus ekskludering, viser hvor viktig det er å få til en god overgang mellom ungdomsskolen og videregående opplæring (Andreassen m.fl. 2008).

En teoretisk tilnærming som fokuserer på biologiske og psykologiske perspektiver, er foreløpig mindre utbredt, og til dels møtt med skepsis i samfunnsvitenskapen. Ivar Frønes oppsummerer denne skepsisen i sin artikkel fra 2011:

Aakvaag (2010) påpeker at samfunnsvitere synes å reagere med likegyldighet og skepsis, Elstad (2009) konkluderer med at atferds-genetiske metoder er irrelevante for sosiologer. Genetiske forhold forvises ofte til mikronivået (Lyngstad 2010), og presenteres dermed som irrelevante for sosiologien. Norsk sosiologi ser også ut til å forholde seg til en problemstilling som utviklingspsykologi og livsløpsstudier har forlatt: å bestemme hvor stor andel av fenomener eller handlinger som forklares av genetiske/biologiske versus sosiale faktorer. Dette perspektivet er tydelig også blant enkelte forkjempere for genenes betydning, som illustrert ved Hernsten og Murrays The Bell Curve (1994).

Frønes (2011) påpeker at omfattende studier basert på longitudinelle data lenge har beveget seg mot analyser av *samspill* mellom det biologiske og sosiale forhold, ikke enten- eller. Som eksempel nevner

han den berømte, longitudinelle Dunedin studien, som har pågått i over 40 år¹. Dette er en omfattende studie som analyserer biologiske faktorerens betydning for hvordan det går med barn og unge når de blir voksne. I tillegg fokuserer forskerne på samspillet mellom individuelle- og miljømessige forhold.

En interessant spenning kan identifiseres mellom teorier og empiriske funn når det gjelder ungdoms valg (og gjennomføring) av utdanning. På den ene siden står modernitetsteoretikerne, som beskriver kravet om å foreta valg av identitet og livsstil som et individuelt, refleksivt prosjekt (Giddens 1991) og Beck (2004), som beskriver individets fristilling fra historiske og sosiale bindinger, fulgt av en tvang til å stå på egne ben, organisere egne liv og «velge sin egen biografi» (Nielsen 2010:173). På den annen side står empiriske funn, som indikerer at sosiale og kjønnsrelaterede forskjeller i utdanningsvalg er stabile og varer ved over tid (Markussen m.fl. 2006; Støren m.fl. 2010). Empirien som viser at klassebakgrunn, kjønn og etnisitet fortsatt har stor betydning for utdanningsvalg, kan være et grunnlag for å avvise den fristillingen som modernitetsteoretikerne beskriver (Krange & Øia 2005). Nielsen (2010) foreslår at de to forståelsesmåtene, fristilling versus reproduksjon, må oppfattes som et både og, fremfor et enten eller. Samtidig som mange unge velger tradisjonelt ut fra den sosiale gruppen de tilhører, kan muligheter til å påvirke individers valgmodenhet og individuelle fristilling være veien å gå for å påvirke unges utdanningsvalg. Videre påpeker flere betydningen av gode rollemodeller og utprøving som viktige for å utvikle de unges valgmodenhet og derigjennom hjelpe dem til å foreta bedre begrunnede valg.

4.2 Sammendrag

Resultatene fra søkene viser at en sosiologisk tilnærming hvor utdanningsvalg forklares ut fra sosial klasse og reproduksjon, er dominerende. Innenfor beskrivelsen av sosial klasse og reproduksjon, er også betydningen av etnisitet og kjønn mye diskutert. Ulike fagområder diskuteres også særskilt, da spesielt relatert til jenter og realfag. Disse studiene har som regel et mer individorientert perspektiv. Andre fagområder enn realfag synes ikke å være undersøkt spesielt. I de dokumentene der individperspektivet er drøftet, er betydningen av å tilhøre en sosial gruppe som regel også inkludert, og oftest kontrollert for i analysene. Vi fant også en del studier som tilsynelatende ikke hadde en teoretisk forankring, men hvis hovedformål var å kartlegge et fenomen eller utbredelse, eksempelvis en evaluering av nettbasert karriereveiledning (Ipsos MMI, 2013).

4.2.1 Sosial klasse og reproduksjon

Selv om andelen unge med høyere utdanning har økt voldsomt de siste tiårene, er det fremdeles slik at familiebakgrunn og sosial klasse har stor betydning for utdanningsvalg. De unge som har foreldre, spesielt mor, med høyere utdanning, velger med større sannsynlighet også selv å ta høyere utdanning. I tillegg til familiebakgrunn, viser omfattende forskning at kjønn, etnisitet og elevenes karakterer etter grunnskolen har stor betydning for valg av videre utdanningsløp, og for hvorvidt de fullfører utdanningen de starter på.

Flere av studiene i denne oversikten har et kjønnsperspektiv, det vil si at de fokuserer på de tydelige og relativt stabile forskjellene det er mellom gutter og jenter ved valg av utdanningsløp. Jenter tar i dag ofte mer utdanning enn gutter. Familiebakgrunn ser også ut til å bety mindre for jenters utdanningsvalg enn for gutters valg. Det vil si at jenter i større grad skaffer seg utdanning, selv om de kommer fra familier med en det som anses som lav sosial bakgrunn. I videregående er valg av retning også kjønnssegregert. Jenter dominerer på helse- og sosialfag, mens guttene dominerer i bygg, elektro og mekaniske fag. Dette ser vi allerede på ungdomsskolen, der gutter og jenters utdanningsønsker er ulike (Lødding m.fl. 2012). I samme studie uttaler elevene at det er forskjeller i interesser og derfor også i hva man blir god på. Om dette handler om kjønn, gener eller oppdragelse, er det ifølge de samme elevene «noe samfunnet ikke kan gjøre så mye med». Likevel vil jenter ha et noe større handlingsrom enn gutter, da det ikke er knyttet negative forestillinger til at jenter velger typiske

¹ <http://dunedinstudy.otago.ac.nz/>

«gutteyrker» (ibid.). Mens jenter som velger utradisjonelt ofte blir sett på som tøffe og selvstendige, blir menn i kvinneyrker gjerne sett på som "svake" og ikke egnet til å gjøre "skikkelig arbeid" (Buland m.fl. 2001).

En annen faktor som kan gjøre det mer problematisk å motivere gutter til å velge typiske kvinneyrker, kan være status- og lønnsforskjeller mellom typiske manns- og kvinneyrker. Mens en jente velger seg "opp" ved å ta utradisjonell utdanning, vil en gutt ofte velge seg "ned" når han satser på å utdanne seg til et typisk kvinneyrke.

I tillegg til kjønn, fokuserer flere av studiene på etnisitet, oftest ut fra den overordnede teorien om sosial reproduksjon. Samlet indikerer resultatene mindre utdanning blant minoritetsungdom, og at dette delvis kan forklares med klassebakgrunn. Imidlertid er det betydelige forskjeller mellom de ulike etniske gruppene avhengig av opprinnelseslandet. Minoritetsungdom har på den ene siden dårligere karakterer og høyere frafall fra videregående opplæring, men på den andre siden velger en større andel å ta en relativt langvarig og krevende akademisk utdanning. Med andre ord finner man både at klasseposisjon reproduseres til en viss grad over generasjoner og at det finnes såkalt «innvandrerdryv» blant deler av innvandrerbefolkningen. Hovedkonklusjonen er at gapet i utdanning mellom de ulike etniske minoritetene er større enn mellom etniske minoritets elever og etniske majoritets elever.

4.2.2 Individ og identitetsutvikling

Flere forfattere påpeker en mangel på empiri som understøtter forståelsen av ungdom som sterke, velgende, besluttede og refleksive individer, med kompetanse og styrke til å ta selvstendige valg upåvirket av miljøet og samfunnet (Elstad 2011, Nielsen 2010). Majoriteten av forfatterne innenfor denne tradisjonen påpeker imidlertid at det er snakk om et både og, kultur og miljø vil påvirke individet, samtidig som individet påvirker omgivelsene rundt seg.

Artikler, bøker og rapporter som i hovedsak har en individorientert tilnærming omhandler i de fleste tilfellene evalueringer av ulike tiltak for å støtte elever i valg av utdanning, samt teoretiske drøftinger og oppsummeringer.

Valgmodenhet er et tema i flere studier (Skårbrevik 2009 og 2004). Mange unge gjør valg i forhold til framtidig yrkeskarriere i ungdomsårene, mens andre er usikre og utsetter valget så lenge som mulig. Likevel tvinger utdanningssystemet unge til å foreta yrkesrelaterte valg på ulike trinn i utdanningsprosessen avhengig av utdanningssystemets struktur. Ikke alle er klare for dette. Dette kan føre til et misforhold mellom modenhet og krav, og valg av utdanningsløp kan derfor i noen tilfeller bli lite overveid og preget av tilfeldigheter.

Faget utdanningsvalg er et eksempel på et tiltak som bygger på ideen om at man gjennom tilpasset rådgivning og praktisk utprøving kan bidra til å utvikle elevens valgmodenhet (Lødding m.fl. 2012; Andreassen m.fl. 2008). Forfatterne peker imidlertid på en del praktiske utfordringer det nye faget står overfor. En felles forståelse for fagets egenart er viktig for at det skal lykkes. Videre er lærernes kompetanse avgjørende, for å kunne integrere karriereveiledningen i andre fag, samtidig som det er behov for å settes fokus på at utdanningsvalg er et eget, selvstendig skolefag. Elever og lærere er imidlertid relativt lunkne til det nye faget. Problemer med økonomi og logistikk setter begrensninger på mulighetene for elevens utprøving av yrkesfag og utdanning. Et betydelig forbedringspotensial gjelder også læringsmaterieell, som oppfattes som lite engasjerende og lite tilpasset de ungdommene som mest av alt trenger støtte i valgprosessen. Kompetanseheving av lærere er et annet område med et betydelig forbedringspotensial.

En annen tilnærming er at man kan forstå og tolke unges valg av utdanning i en psykologisk og pedagogisk ramme. Begreper som motivasjon og mestring hos unge ved overgang til videregående skole er studert (Sandal m.fl. 2010). Viktigheten av å ta utgangspunkt i elevenes egne interesser og å styrke elevens mestringserfaringer og motivasjon blir påpekt.

Et biologisk perspektiv er også diskutert, uten at det er gjennomført noen studier som kartlegger disse sammenhengene. Temaet drøftes i større grad teoretisk, også med henvisning til amerikanske tvillingstudier. To ulike syn kommer fram; det ene avviser tesen om biologiens betydning ut fra mangel på empiri (Elstad 2011). Det andre er positiv til genenes betydning, og mener at kunnskap om biologiske faktorer er nødvendig for en forståelse av sosiologiens grunnkategori; den sosiale handling (Frønes 2011).

Det finnes også studier innenfor denne tradisjonen som omhandler kjønnsperspektivet. Mer spesifikt er det jenter og realfag som er temaet som er mest undersøkt, og antallet publikasjoner på dette området reflekterer en politisk satsing på emnet. Flere av studiene påpeker og identifiserer betydningen av gode rollemodeller, som en vei til å bedre ungdoms forhold til realfagene og til å få flere jenter til å velge realfag (Ullah m. fl. 2011). Det personlige møtet med en som selv har valgt disse fagene, kan se ut til å være avgjørende. Det påpekes også at det å ha en person å snakke med synes å være av stor betydning for unges utdanningsvalg.

4.2.3 Annet

Under kategorien «Annet» finner vi flere studier som undersøker behovet for-, og evaluerer tilbud om nettbaserte rådgivningstjenester (Ipsos MMI 2013, Larsen 2011). Studiene viser at ungdom ønsker et slikt tilbud, og at de som har fått det er gjennomgående fornøyde med de nettbaserte rådgivningstjenester. Flere unge uttrykker også et ønske om å ha noen å diskutere mulige utdanningsvalg med.

Andre tiltak som digitale mapper som et redskap for kommunikasjon mellom elever, ungdomstrinn og videregående, beskrives som nyttige redskap for elevene (Sandal 2009). Behovet for flere læringsarenaer for eleven blir understreket. Et digitalt logistikksystem hvor rådgiver og elever kan søke på ledige hospiteringsplasser i bedrift eller videregående, beskrives også som vellykket (Ruud 2009). Begge studiene er kvalitative og tiltakene er bare prøvd ut i et fåtall skoler.

I denne gruppen finner vi også flere, store kvantitative kartlegginger, blant annet en som har som formål å kartlegge rådgivningstjenesten (Buland 2010). Studiene handler i stor grad om å undersøke om lover og forskrifter blir fulgt, både i rådgivningstjenesten og ved skolene. Undersøkelsene indikerer at rådgivere og skoleledere kjenner godt til lov og forskrift. Rådgivere ønsker imidlertid å øke kompetansenivået samt økte ressurser til rådgiving. Et ønske om bedre samarbeid mellom skoleslag går også igjen.

En stor, nasjonal, kvantitativ intervjuundersøkelse som kartlegger unges utdannings- og yrkesvalg indikerer at unge tenker mer på utdanning enn yrke når de vurderer hva de skal bli (Opinion Perduco 2013). Internett beskrives som viktigste informasjonskanal i forhold til valg av utdanning, og stadig flere unge er fornøyde med tilgangen til informasjon på nett. De yngste og ungdomsskoleelever opplever i større grad at de har mange rådgivere enn de eldre elevene. Trenden viser at de yngre stoler mer på informasjon de får fra skolen enn fra venner og bekjente. Venner er også mindre avgjørende for de mellom 15 og 19 år når det gjelder valg av utdanningssted. De fleste har fått rådgivning fra skolen og tilfredsheten med denne har økt noe i forhold til tidligere målinger som er gjort. Dette kan tyde på at skolens rådgivningstjeneste er på rett spor.

4.3 Oversikt over dokumentasjon fordelt etter år og forfatter

Tabellen nedenfor inneholder en oversikt over rapporter, bøker, artikler og forskningsstudier som vi identifiserte gjennom søkene. Den gir et bilde av forskningsaktiviteten på feltet, som kan sies å være relativt stor. I tillegg til tittel, årstall for publisering, forfatter og type publisering, inneholder oversikten noen stikkord som antyder hvilke statistiske metoder som er benyttet og hvilket teoretiske ståsted dokumentet bygger på. Spesielt de individorienterte har imidlertid også inkludert betydningen av miljømessige faktorer som sosial klasse, kjønn og etnisitet. Der hvor feltet er blankt, har vi ikke klart å identifisere hvilke teoretiske ståsted dokumentet bygger på. I *Teori*-kolonnen er også enkelte

dokumenter merket med *Annet*. Dette kan omfatte teorier omkring temaer som for eks. integrasjon og segregering. Både de som er blanke, og de som er merket med *Annet* er nærmere beskrevet under kapittelet *Annet*. For enkelte av dokumentene er det oppgitt flere teorier, som for eks. Sos/ind. Disse er beskrevet under kapittelet *Sosial klasse og reproduksjon*, med andre ord under det teoretiske perspektivet som er oppgitt først.

Tittel	År	Forfatter	Type	Metode	Teori
Nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg.	2013	Andersen, Dag; Smitt, Christina og Berthelsen, Christian	Rapport fra Opinion Perduco.	Kvan	
Utdannings sosiologi. Hvem studerer hva, og hvorfor?	2013	Heggen, Kåre; Helland, Håvard og Lauglo Jon.	Bok, Abstrakt forlag	Kvan/teo	Sos
Evaluering av prosjektet nettbasert karriereveiledning	2013	Ikke oppgitt	Rapport, Senter for IKT i utdanningen // IPSOS MMI	Kvan	
Faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet: Når valgmodenhet skal læres	2013	Lødding, Berit og Holen, Solveig	Bok, kapittel 8 i <i>Reformtakter. Om fornyelse og stabilitet i grunnopplæringen</i> . Karseth, Berit; Møller, Jorunn og Aasen, Petter (red)	Kvan	Ind/sos
Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv: status og årsaker	2013	Reisel, Liza, Brekke, Idunn	Rapport, Institutt for samfunnsforskning	Opps	Kj
Et valg i blinde?: Norske ungdommers kjennskap til ulikheter i arbeidsmarkedet før de gjør sine utdanningsvalg	2012	Almås, Ingvild; Salvanes, Kjell G.; Sørensen, Erik Ø.	Artikkel, Magma, nr. 5, 2012	Kvan	
Vennskap, utdanning og framtidplaner. Forskjeller og likheter blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo	2012	Frøyland, Lars R; Gjerustad, Cay	Rapport NOVA	Kvan	Sos/etn
Norske jenters og gutters framtidplaner om realfagrelaterte yrker sett i et internasjonalt perspektiv	2012	Kjærnsli, Marit & Lie, Svein	Artikkel, Norsk pedagogisk tidsskrift Nr 06, 2012	Kvan	Sos/re
Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet: Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring.	2012	Lødding, Berit og Holen, Solveig	Rapport, evaluering av Kunnskapsløftet. NIFU	Kvan/kval	Ind/sos
De' hær æ'kke nokka før mæ. Om bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i Finnmark skoleåret 2010-2011	2012	Markussen, Eifred; Lødding, Berit; Holen, Solveig	Rapport NIFU.	Kvan/kval	Sos/ind
No man is an Island	2012	Sjaastad, Jørgen	Doktorgradsavhandling	Kvan	Ind/re
Den realiserte læreplanen – elevenes	2011	Andreassen, Inga H.	Bok: <i>Utdanningsvalg som skoleutvikling</i> . Fagbokforlaget,	Kvant/teo	Ind

Tittel	År	Forfatter	Type	Metode	Teori
erfaringer			Bergen Hovdenak, Sylvi S. & Wilhelmsen, Britt U. red		
På vei mot framtida, men i ulik fart? Sluttrapport fra evaluering av skolens rådgivning	2011	Buland, Trond; Mathiesen, Ida H., Aaslid, Bjørg E; Haugsbakken, Halvdan; Bungum, Brita og Mordal, Siri	Rapport, Sintef	Kvan/kval	Ind
«Genene betyr mer»-tesen i empirisk lys	2011	Elstad, Jon I.	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift Nr 01, 2011	Opps/teo	Ind
Født sånn eller blitt sånn? Sosiologi, biologi og forståelsen av den sosiale handling	2011	Frønes, Ivar	Artikkel, Tidsskrift for samfunnsforskning Nr 03, 2011	Opps/teo	Ind
Ungdom og utdanningsvalg: Et godt valg for et godt liv	2011	Henriksen, Ellen K	Artikkel, Bedre Skole nr. 1, 2011		Ind
Videregående opplæring for (nesten) alle	2011	Knudsen, Knud	Artikkel, bokomtale i Sosiologisk tidsskrift Nr 02, 2011. Eifred Markussen (red.), 2009	Kvan/kval	Sos
Behov og interesse for karriereveiledning (2010)	2011	Larsen, Magnus F.	Rapport, VOX	Kvan	
Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv	2011	Strabac, Zan	Artikkel, Bokomtale i Sosiologisk tidsskrift nr 03, 2011. Gunn Elisabeth Birkelund og Arne Mastekaasa (red.), 2009	Kvan	Sos/etn
Kartlegging og analyse av status og muligheter for etablering av en felles nettbasert veiledningstjeneste	2011	Tømte, Cathrine og Lødding, Berit	Rapport NIFU	Opps/dok	
Jeg kan bli hva jeg vil ... En samling artikler om jenter og realfag	2011	Ullah, Fazilat og Bondø, Astrid	Artikkelsamling fra Naturfagsenteret. Kimen 3/11	Kvan/kval	Ind/sos
Skolens rådgiving - på vei mot framtida?	2010	Buland, Trond; Mathiesen, Ida H; Aaslid, Bjørg E; Haugsbakken, Halvdan & Bungum, Brita	Rapport, Delrapport 1, SINTEF Teknologi og samfunn.	Kvan/kval	Annet
Endringer i utdannings-aspirasjoner gjennom ungdomsskolen – kjønn, klasse og minoritetsbakgrunn	2010	Hegna, Kristinn	Artikkel, Tidsskrift for ungdomsforskning (NOVA)	Kvan	Sos
Unge fra innvandrerfamilier og sosial	2010	Lauglo, Jon	Rapport, NOVA	Opps	Sos/etn

Tittel	År	Forfatter	Type	Metode	Teori
kapital for utdanning					
Elitene reproducerer seg selv	2010	Libell, Henrik P.	Artikkel, Stat & Styring nr. 04, 2010	Kvan	Sos
Kjønn i skolens rådgiving - et glemt tema?	2010	Mathiesen, Ida H; Buland, Trond og Bungum	Rapport, SINTEF	Kvan/kval	Kj
De «frisatte». Om individualisering og identitet i nyere samtididiagnoser	2010	Nielsen, Torben H.	Bok, kapittel i <i>Klassebilder. Ulikhet og sosial mobilitet i Norge</i> . Dahlgren, K. og Ljunggren, J (red) Universitetsforlaget, Oslo	Opps/teo	Ind
Frå ungdomsskule til vidaregåande skule - elevane si stemme	2010	Sandal, Ann Karin; Smith, Kari	Artikkel, Tidsskriftet FoU i praksis, nr. 2, 2010	Kval	Ind
Implementering av faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet: Delrapport II fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskule og vidaregåande opplæring.	2009	Borgen, Jorunn S. og Lødding, Berit	Rapport, delrapport 2 evaluering av Kunnskapsløftet. NIFU	Kvant/kval	Ind
Utdanning: Et rasjonelt valg?	2009	Fekjær, Silje B.	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift Nr 04, 2009	Opps	Sos
Elever skal lære om utdannings- og yrkesvalg	2009	Ruud, Marianne	Artikkel, Bedre skole, nr 1, 2009	Kval	
Mappe som møteplass i overgangen mellom ungdomsskule og vidaregåande opplæring	2009	Sandal, Ann Karin	Artikkel, Bedre skole, nr 1, 2009	Aksjon	
Verdiar og yrkesval	2009	Skårbrevik, Karl J.	Artikkel: <i>Norsk pedagogisk tidsskrift</i> . 02/2009 side 110-120.	Kvant	Annet
Utdanningsvalg – identitet og karriereveiledning	2008	Andreassen, Inga H., Hovdenak, Sylvi S. & Swahn, Eva	Bok: Fagbokforlaget, Bergen	Opps/teo	Ind
Gode råd? En kunnskapsoversikt over feltet yrkes- og utdanningsrådgiving, sosialpedagogisk rådgiving og oppfølgingstjenesten i norsk skole	2008	Buland, Trond; Mathiesen, Ida H.	Rapport SINTEF	Opps/Kval	
Sosial reproduksjon i etableringsfasen: betydningen av foreldres økonomiske støtte	2008	Hellevik, Tale	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift Nr 01, 2008	Kvan	Sos
Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskule og vidaregåande opplæring: Delrapport I. Evaluering av	2008	Lødding, Berit og Borgen, Jorun S.	Rapport, delrapport 1 fra evaluering av Kunnskapsløftet. NIFU	Dok/kval	Annet

Tittel	År	Forfatter	Type	Metode	Teori
Kunnskapsløftet					
Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen	2007	Birkemo, Asbjørn	Artikkel, Norsk pedagogisk tidsskrift Nr 03, 2007	Kvan	Ind
Familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet. Kunnskapsbidrag fra kvalitative studier av foreldreskap	2007	Stefansen, Kari	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift Nr 03, 2007	Opps	Sos
Utdanning hos annengenerasjon etniske minoriteter i Norge	2006	Fekjær, Silje N.	Artikkel, Tidsskrift for samfunnsforskning nr 01, 2006	Kvan	Sos/etn
Reproduksjon av sosial ulikhet. Er sosial bakgrunn av betydning for valg av utdanningsretning?	2006	Helland, Håvard	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift 01/2006 s. 34-59	Kvan	Sos
Forskjell på folk – hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner tre og et halvt år etter	2006	Markussen, Eifred; Lødding, Berit; Sandberg, N; og Vibe, Nils	Rapport NIFU	Kvan	Sos
Jeg velger meg naturfag! (...Hvem gjør egentlig det?)	2006	Schreiner, Camilla; Sjøberg, Svein	Rapport, UIO, Norges Forskningsråd	Kvan	Ind
Bedre grunnlag for valg. Evaluering av prosjektet Rett førstevalg	2006	Vibe, Nils	Rapport - Arbeidsnotat, NIFU Step	Kvan	
Utdanning og ulikhet - valg, prestasjoner og sosiale settinger	2005	Hansen, Marianne N.	Artikkel, Tidsskrift for samfunnsforskning Nr 02, 2005	Kvan	Sos
Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening	2005	Kränge, O og Øia, T	Bok, Cappelen akademiske forlag, Oslo	Opps/teo	Ind/sos
Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie?	2005	Støren, Liv Anne	Artikkel i serien Statistiske analyser fra SSB, Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse	Kvan	Sos/etn
Utdanningens sosiale reproduksjon et fokus på mekanismer	2005	Thrane, Christer	Artikkel, Sosiologisk tidsskrift nr 01, 2005	Kvan	Sos
Yrkesvalmodnad eit nyttig omgrep?	2004	Skårbrevik, Karl J.	Artikkel: <i>Norsk pedagogisk tidsskrift</i> . 06/2004 side 481-490.	Opps/teo	Ind
Valg og bortvalg. Om valg av studieretning og bortvalg av videregående opplæring blant 16 åringer i 2002.	2003	Markussen, Eifred	Rapport NIFU. Første delrapport i prosjektet Bortvalg og kompetanse	Kvan	Sos
Du trenger ikke være så steintøff for å velge utradisjonelt..» Slutt-rapport fra	2001	Buland, Trond; Havn, Vidar H.	Rapport SINTEF	Kvan	Kj

Tittel	År	Forfatter	Type	Metode	Teori
evalueringen av «Bevisste utdanningsvalg»					
Yrkesfag eller allmennfag?: om stabilitet og endring i de unges valg, og bakgrunnen for utdanningsvalg	2000	Støren, Liv Anne	Rapport NIFU	Kvan	Sos

Note. Sos = sosial klasse og reproduksjon; Ind = individ og identitetsutvikling; Kj = kjønn; Re = realfag; Etn = etnisitet; Kvan = kvantitativ; Kval = kvalitativ; Opps = kunnskapsoppsummering; Teo = teoretisk drøfting; Dok = dokumentanalyse

Nedenfor følger en kort oppsummering av hver artikkel/rapport/bok som er nevnt i tabellen ovenfor. For hvert dokument har vi oppgitt *formål*, *teoretisk tilnærming*, *metode* og *konklusjon* så langt dette har vært mulig ut fra tilgjengelig informasjon. Beskrivelsene er delvis hentet direkte fra dokumentene som er omtalt, og delvis skrevet om for å tilpasses strukturen. Oversikten er sortert etter hva som er det teoretiske hovedperspektivet i dokumentet. De nyeste bidragene innenfor hvert tema kommer først.

4.4 Sosial klasse og reproduksjon

Utdanningssosiologi. Hvem studerer hva, og hvorfor? (2013) Heggen, Kåre; Helland, Håvard og Lauglo Jon. Bok, Abstrakt forlag

Formål: Hvem som velger hva slags utdanning, og hvorfor, har interessert sosiologer siden 1950-tallet. Nå har tre av dem skrevet den første læreboka i sitt slag på norsk. Boka kan leses av alle som er opptatt av sosial ulikhet i utdanningssystemet

Teoretisk tilnærming: Forfatterne drøfter flere ulike teorier, blant annet betydningen av sosial klasse, kjønn og etnisk bakgrunn, i tillegg til sosiobiologiske forklaringsmodeller. En annen teori sier at alle har et mål om å komme opp på foreldrenes utdanningsnivå, noe som påvirker de unges utdanningsvalg.

Metode: Boka gir teoretisk innsikt i feltet, men inkluderer også en kvantitativ empirisk studie av utdanningsrekruttering i Norge. Datagrunnlaget er i hovedsak registerdata fra Statistisk sentralbyrå, hvor opplysninger om personer som er født i perioden 1955-1975 blir sammenlignet.

Konklusjon: De påpeker at foreldrenes utdanningsnivå, spesielt mors, har svært mye å si for barnas utdanningsnivå. Man må i tillegg ta sosiobiologiske forklaringer i betraktning. Forfatterne hevder at hvis det er slik at anlegg for skoleprestasjoner går i biologisk arv fra generasjon til generasjon, kan resultatet bli en ny form for sosial lagdeling basert på biologiske anlegg. Tvillingstudier viser en sterk betydning av biologisk arv, også for forskjeller i evner til å prestere godt i utdanningssystemet. Videre er det en fordel å ha en oppvekst med begge foreldre og at foreldrene holder sammen. Det er en enda sterkere fordel å ha en oppvekst med samfunnsengasjerte foreldre. Studievalg har også sosiale og økonomiske kostnader. Unge har en tendens til å velge det samme som vennene, og det er en sosial kostnad forbundet med å velge noe annet, for eksempel yrkesfag i stedet for allmennfag. Unge med arbeiderklassebakgrunn ser ut til å være mest engstelige for å ta opp studielån.

De' hær e'kke nokka før mæ. Om bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i Finnmark skoleåret 2010-2011 (2012).Markussen, Eifred; Lødding, Berit; Holen, Solveig; Rapport NIFU.

Formål: Hva kan være årsaken(e) til det betydelig høyere bortvalget og den betydelig lavere andelen som fullfører og består videregående opplæring i Finnmark enn i landet for øvrig?

Teoretisk tilnærming: Forklarer og tolker resultatene på samfunnsnivå, institusjonsnivå og individnivå.

Metode: Kvalitative intervjuer samt kvantitative analyser med registerdata og spørreundersøkelse

Konklusjon: Undersøkelsene indikerer følgende forklaringer på bortvalg: (1) Elevene mangler nødvendige kunnskaper og ferdigheter når de kommer fra grunnskolen og skal over i videregående. (2) Elevene må gå på et tilbud de egentlig ikke ønsker (geografiske avstander). (3) Elevene er likegyldige, ukonsentrerte og skolelei. (4) Elevene får ikke den læreplassen de ønsker. (5) Det eksisterer en forestilling om at man trenger ikke utdanning i Finnmark. (6) Elevene vil heller jobbe. (6) Elevene vil leve det gode liv, og det er ikke inne på skolen.

Bakgrunnsvariabler som bl.a. foreldres utdanning og arbeidsmarkedstilknytning og hvem de unge bodde sammen med, har ingen eller liten direkte effekt på bortvalg i Finnmark. En mulig forklaring kan være at forskjellene er mindre i Finnmark når det gjelder utdanning og det er lavere andeler med høyere utdanning. Dermed bidrar ikke varierende utdanningsnivå til å skape de samme skillene som på Østlandet, og da får ikke dette forholdet like mye å si i (re)produksjon av ulikhet i videregående opplæring.

Videregående opplæring for (nesten) alle; (2011, Bokomtale, Sosiologisk tidsskrift nr 2), Knudsen, Knud. (Eifred Markussen red. Cappelen Akademisk Forlag, 2009)

Formål: Norsk videregående opplæring ble i løpet de siste tolv årene utsatt for to store reformer, Reform 94 og Kunnskapsløftet i 2006. Alle skal ha rett til videregående opplæring og til å kunne nå så langt som mulig, og skoleslaget skal bidra til sosial utjevning. Det sentrale virkemiddel har vært tilpasset opplæring, som et gjennomgående prinsipp for hele løpet. Det er i lys av dette forfatterne stiller spørsmålene: Har vi en videregående opplæring som faktisk er for alle? Bidrar videregående opplæring til sosial utjevning? Får ungdom i videregående opplæring et tilpasset opplæringstilbud i tråd med sine forutsetninger, slik at målsettingene med videregående opplæring for samfunnet og den enkelte oppnås?

Teoretisk tilnærming: Den store Coleman-rapporten (1966) viste at amerikanske ungdommer fra forskjellig bakgrunn ikke hadde samme sjanse til å vinne fram i skolen. Blau og Duncans omfattende analyse av yrkesstrukturen i USA dokumenterte omtrent samtidig utdanningens sentrale rolle i reproduksjon av sosial ulikhet, fra én generasjon til den neste. Norske analyser et tiår senere viste et mønster som liknet det amerikanske, slik dette framkom blant annet i den første levekårsundersøkelsen. Funnene til pionerer i moderne norsk utdanningssosiologi, som Tore Lindbeck og Natalie Rogoff Ramsøy, fortalte sin tydelige historie: Sosial bakgrunn er avgjørende for skolerultatet, og store samfunnsendringer eller ekspansjon av utdanningssystemet gir nødvendigvis ikke jevnere sjanser for nye kull. Kort sagt: Middelklassens barn gjør det bedre i skolen, og resultatene derfra omsettes til gode posisjoner i det meritokratiske samfunn. Utvidelse og modernisering av utdanningssystemet har få følger for ulikhetens gjendanning, nesten uansett hvilket nivå eller skoleslag man analyserer.

Metode: Historisk gjennomgang av utviklingstrender, kvalitative analyser av ungdoms egne opplevelser, kvantitative analyser av surveymateriale og tilgjengelig statistikk

Konklusjon: Til tross for mer enn 60 år med likhetsorienterte politiske ambisjoner reproduseres i dag fortsatt sosiale forskjeller gjennom det norske utdanningssystemet. Ungdommens utdanningsvalg formes av familiens ressurser, og det synes langt fram til et mulig ideal om resultatlikhet. De forskjeller som etableres i tidlig skolegang, forfølger den enkelte på senere trinn. Individuelle forskjeller synes å forsterkes av ulikheter på kollektivt nivå, av omgivelsene man inngår i og regionen man bor i, gjerne strukturelt bestemt via lokal yrkesstruktur og næringslivets behov. Samlet handler det om at grunnskolen og videregående opplæring ikke har evnet å håndtere forskjellene de unge imellom, en ulikhet som gjerne kan spores tilbake til elevenes sosiale bakgrunn. I avslutningen kommer Markussen inn på mulige politiske grep for å rette på eksisterende situasjon. Myndighetene selv har pekt på at tidlig innsats er viktig, noe som får støtte. Et annet mulig grep gjelder bruk av tilpasset opplæring. Markussen og medarbeidere har selv pekt på en særlig variant av dette, ved at deler av årskullene har behov for et alternativt løp i retning planlagt kompetanse på lavere nivå (videregående). Denne varianten synes ennå underutnyttet.

Spørsmål til (senere) drøfting som stilles av anmelder: Kan skolens sorteringsfunksjon og målet om større utdanningssjanser i realiteten forenes? Tror politikerne selv på retorikken om tilpasset opplæring som virkemiddel for mindre sosiale forskjeller? Vil ikke ressurssterke foreldre alltid ha bedre forutsetninger til å fremme sine barns interesser, uansett reformenes innretning og ambisjoner? Kan man oppnå større sjanselikkhet i utdanningen uten å behandle elevene systematisk ulikt?

Endringer i utdannings-aspirasjoner gjennom ungdomsskolen – kjønn, klasse og minoritetsbakgrunn (2010, Tidsskrift for ungdomsforskning) Hegna, Kristinn

Formål: Aspirasjoner om høyere utdanning er en av flere viktige faktorer når ungdommene velger videregående opplæring. I den longitudinelle ungdomsundersøkelsen LUNO er målet å skaffe mer kunnskap om hva som påvirker aspirasjoner. I denne artikkelen undersøker forfatteren hvordan aspirasjoner endrer seg på slutten av ungdomstrinnet. Studien undersøker også om kjønn, etnisitet og klassebakgrunn hadde betydning når de studerte endringer i aspirasjoner fra 9. til 10. trinn.

Teoretisk tilnærming: Sosial reproduksjon

Metode: Ungdomsundersøkelsen LUNO er en longitudinell undersøkelse av ungdoms utdanningsvalg og vei gjennom ungdomsskolen og videregående. Undersøkelsen følger skoleungdom fra 1992-kohorten bosatt i Oslo og gjennomføres ved et spørreskjema i skoletiden.

Konklusjon: Nivået av utdanningsaspirasjoner variere mye blant ungdom i ungdomsskolen etter et forventet mønster: Jenter har høyere utdanningsaspirasjoner enn gutter, og elever med foreldre i middelklassen har høyere utdanningsaspirasjoner enn elever med foreldre i arbeiderklasseyrker. Videre har minoritetsungdommene høyere utdanningsaspirasjoner enn majoritetsungdommene. Størst andel med aspirasjoner om høyere utdanning finnes blant middelklassejenter med minoritetsbakgrunn, mens lavest andel finnes blant arbeiderklassegutter med majoritetsbakgrunn. Den sosiale reproduksjonen i utdanning viser seg med andre ord tidlig i utdanningsaspirasjoner

De longitudinelle analysene viser at middelklasseguttene med majoritetsbakgrunn med ingen eller korte utdanningsaspirasjoner øker sine aspirasjoner mest. Nesten halvparten av de de unge med minoritetsbakgrunn øker sine utdanningsaspirasjoner. Færrest som øker sine utdanningsaspirasjoner, finner vi blant arbeiderklasseguttene med majoritetsbakgrunn.

Forståelsen av hvilken rolle valg av utdanning spiller i reproduksjonen av sosial ulikhet i utdanning, bør inkludere analyser av endringer i aspirasjoner for å komme nærmere mekanismene i utdanningsvalg. Den primære effekten av sosial ulikhet på karakternivå kan bidra både til å øke og å senke aspirasjoner, som igjen kan være en av mekanismene i de sekundære effektene av sosial ulikhet på utdanning – valg av utdanningsløp.

Elitene reproducerer seg selv (2010, Stat & Styring nr. 4) Libell, Henrik P.

Formål: Hva kjennetegner den delen av norsk elite som er født i Norge mellom 1955 og 1975? Dette er ett av spørsmålene i det samfunnsvitenskapelige forskningsprosjektet «Eliter i et egalitært samfunn» skal svare på. I prosjektet ser forskerne på rekrutteringen til elitegrupper i Norge

Teoretisk tilnærming: Sosial reproduksjon

Metode: Et kvantitativt forskningsprosjekt om norske makteliter (2009-2013).

Resultat: Separate funn for stat og forvaltning foreligger ikke ennå, men mye tyder på at det generelle bildet også dominerer her: de som har makt i Norge i dag er barn av de som hadde makt i forrige generasjon. Elitebarn kopierer sine foreldres suksess. Utdanningsvalg, maktposisjoner og stillinger reproduseres over generasjonene, Statens lånekasse og utdanningsekspløsjon til tross.

Utdanning: Et rasjonelt valg? (2009, Sosiologisk tidsskrift, nr. 4) Fekjær, Silje B.

Formål: Forskningen på sosial ulikhet i utdanning kan sies å være preget av mange studier som beskriver den empiriske sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsvalg, mens færre studier som tar sikte på å forklare denne sammenhengen teoretisk. Å forstå årsakene til sosial ulikhet i utdanningsvalg er imidlertid viktig hvis man ønsker å skape større likhet. Rasjonell aktør-teori er en ofte sitert forklaring av klasseforskjeller i utdanningsvalg, men er det empiriske grunnlag for at denne teorien er tilstrekkelig? I denne artikkelen går forfatteren gjennom empiriske artikler fra de siste ti årene, med sikte på å teste rasjonell aktør-teori som forklaring på klasseforskjeller i utdanningsvalg

Teoretisk tilnærming: Rasjonell aktør-teori som forklaring på klasseforskjeller i utdanningsvalg. Et mulig alternativ, kulturteorien, skisseres også.

Metode: Oppsummering og drøfting av empiriske artikler om dette temaet over de siste 10 årene

Konklusjon: Eksisterende studier støtter ideen om at kostnader, fordeler og sjansene for suksess er viktige prediktorer for utdanningsvalg og kan bidra til klasseforskjeller. Ideen om relativ risikoaversjon er også vedvarende: De unge søker å unngå utdanningsvalg som står lavere på rangstigen enn foreldrenes posisjon. Dette er alle viktige elementer i det rasjonelle handlingsmodellen. Men studiene gir ikke støtte for å utelukke andre forklaringer på klasseforskjeller i utdanningsvalg, særlig gjelder dette kulturteori.

Sosial reproduksjon i etableringsfasen: betydningen av foreldres økonomiske støtte. (2008, Sosiologisk tidsskrift nr. 1), Hellevik, Tale

Formål: Å undersøke betydningen av økonomiske overføringer fra foreldre til ungdom med hensyn på overføring av sosial ulikhet mellom generasjoner. Mange foreldre hjelper sine unge økonomisk de første årene etter at de har flyttet hjemmefra. Denne støtten innebærer en direkte overføring av midler, eventuelt slik at de unge voksne kan kjøpe en bedre bolig enn de ellers ville hatt råd til. Økonomiske overføringer kan også påvirke ungdommers vurdering av kostnadene ved å ta høyere utdanning.

Teoretisk tilnærming: Klasseperspektiv og sosial reproduksjon: Overgangen fra barndom og ungdom til å bli en selvstendig voksen er en kritisk fase i livet. Mye avgjøres i denne perioden, blant annet hvor ungdommen vil ende opp i det sosiale klassesystemet

Metode: Kvantitativ, 2000 norske respondenter

Konklusjon: Hovedkonklusjon er at foreldrenes økonomisk hjelp bidrar lite til sosial reproduksjon. For det første har foreldrenes sosioøkonomiske status relativt begrenset effekt på forekomsten av bistand. For det andre synes ikke økonomiske overføringer å ha noen betydning for ungdommers akademiske prestasjoner i den perioden de blir bolig eiere.

Familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet. Kunnskapsbidrag fra kvalitative studier av foreldreskap (2007 Sosiologisk tidsskrift, nr. 3) Stefansen, Kari

Formål: Hovedmålet med denne artikkelen er å beskrive klassebasert foreldrepraksis identifisert i britisk og amerikansk litteratur, og å diskutere modeller som er benyttet. Hvilken betydning har det eksplisitte klasseperspektivet i analysen av foreldrepraksis? Artikkelen drøfter også betydningen av kjønn for klassebasert reproduksjon, og kommenterer kort på mulige implikasjoner fra studiene diskutert for empirisk forskning i en norsk kontekst.

Teoretisk tilnærming: Familiens rolle i reproduksjon av ulikhet gjennom å fokusere på ulike sider ved foreldreskapet, dvs. kartlegge studier som utforsker sosiale klasseforskjeller i foreldrepraksis. Målet med disse studiene er å identifisere klasseforskjeller og for å forstå de mekanismene som bidrar til den pågående reproduksjon av ulikhet.

Metode: Kunnskapsoppsummering

Konklusjon: Reproduksjonsmekanismene er uløselig sammenvevet med familielivet slik det leves her og nå, og er virksomme hele tiden. Utformes i samspill med de omgivelsene familien befinner seg i. Også forbundet med kjønnede dimensjoner som identitet, følelser og moral. Reproduksjonsmekanismer kan med andre ord ikke reduseres til enkeltstående valg, men må forstås som prosesser som løper over tid og finner sin form i møte med andre differensieringsaker.

Reproduksjon av sosial ulikhet. Er sosial bakgrunn av betydning for valg av utdanningsretning? (2006, Sosiologisk tidsskrift nr. 1), Helland, Håvard

Formål: Hvordan påvirker sosiale bakgrunnsfaktorer valg av utdanningsretning blant dem som fullfører høyere grads studier i Norge.

Teoretisk tilnærming: Utdanning er et av de sikreste midler til oppadgående sosial mobilitet, og en rekke eldre studier har funnet at yrkesmessig status i liten grad avhenger av sosial bakgrunn når man sammenligner folk med lik utdanning. Det er en utbredt oppfatning av sosial rettferdighet at sosial bakgrunn ikke bør spille noen rolle for hvem som tar høyere utdanninger, eller for hvilke med slike utdanninger som oppnår størst suksess på arbeidsmarkedet. Dette målet er imidlertid ikke nådd ennå. Det at utdanning er viktig for utfall i arbeidsmarkedet, innebærer ikke sosial likhet og høy sosial mobilitet, så lenge rekrutteringen til høyere utdanning varierer med sosial bakgrunn. At den gjør det, er slått fast i en rekke undersøkelser. (Klasseteori)

Metode: Kvantitativ metode, logistisk regresjon

Konklusjon: Analysene indikerer at sosial bakgrunn spiller en viktig rolle i valg av utdanning. Ungdom har en tendens til å velge det samme utdanningsfeltet som sine foreldre eller en utdanning som er nær det foreldrene har. Denne tendensen er sterkere blant barn av sivilingeniører, jurister og foreldre med medisinsk utdanning (for eksempel medisin og odontologi) enn blant elever som har foreldre med annen utdanning.

Forskjell på folk – hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner tre og et halvt år etter (2006); Markussen, Eifred; Lødding, Berit; Sandberg, N; og Vibe, Nils; Rapport NIFU

Formål: I hovedsak å kartlegge årsaker til bortvalg på videregående skole

Teoretisk tilnærming: Bruker bevisst begrepet bortvalg, for å vise at det er et element av valg i å takke nei til den treårige retten til videregående opplæring som samfunnet har gitt den enkelte (Bauman 1990). Valget er imidlertid ikke nødvendigvis fritt og ungdommene som slutter i videregående opplæring opptrer ikke alltid om rasjonelle aktører. Forfatterne argumenterer for at valgene skjer innenfor rammene av en begrenset rasjonalitet (Simon 1954, Elster 1979), og konkluderer på bakgrunn av analysene av våre data, at det ligger strukturelle føringer bak valgene.

Metode: Kvantitativ, 9749 ungdommer fra de gikk i tiende klasse våren 2002, og frem til årsskiftet 2005–2006. Ungdommene i prosjektet utgjør halvparten av de som våren 2002 gikk i tiende klasse i de sju østlandsfylkene Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Buskerud, Vestfold og Telemark.

Konklusjon: Bortvalget er sterkt påvirket av sosial bakgrunn, tilpasning til skolen og tidligere, skolefaglige ferdigheter

Utdanningens sosiale reproduksjon; Et fokus på mekanismer (2005, Sosiologisk tidsskrift nr. 01) Thrane, Christer

Formål: I tradisjonelle sosiologiske og økonomiske teorier heter det at unge menneskers utdanningsvalg varierer systematisk med deres foreldres utdanning. Hovedspørsmålet i denne

artikkelen er hvordan denne sammenhengen kan forklares – hvilke mekanismer skaper denne regulariteten?

Teoretisk tilnærming: Med utgangspunkt i nyere sosiologiske og økonomiske litteratur beskriver og tester denne studien noen av mekanismene som er skissert.

Metode: Kvantitativ, longitudinell studie av en kohort unge fra de var 13 år i 1990 til de fylte 23 år i år 2000. Variablene som ble inkludert var: (a) foreldrenes økonomiske ressurser, (b) elvenes tidligere skoleprestasjoner og (c) utdanningsforventninger. Utfallsvariablene som ble undersøkt var om de unge valgte en akademisk eller en yrkesfaglig retning i videregående opplæring, og hvorvidt de ble tatt opp som elever i videregående i 1998 og 2000.

Resultat: Samlet viser analysene at tidligere skoleprestasjoner og de unges utdanningsforventninger forklarer en vesentlig andel av sammenhengen mellom ungdommenes utdanningsvalg og foreldrenes utdanningsnivå.

Utdanning og ulikhet - valg, prestasjoner og sosiale settinger (2005, Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2) Hansen, Marianne N.

Formål: Et hovedpoeng i forskning på sosial ulikhet i utdanning har vært tendensen til at sosial opprinnelse påvirker utdanningsvalg, selv blant studentene som har fått like karakterer. Denne artikkelen undersøker på hvilket grunnlag beslutningen om å fortsette inn i videregående utdanning er gjort, og mer spesifikt, hvorvidt elever som forlater grunnskolen har en tendens til å velge akademiske retning på videregående skole. Spørsmålet som reises er om den sosiale opprinnelsen til elevene har noen betydning for deres valg, og om det er forskjeller mellom ulike områder i Oslo, når man kontrollerer for sosial opprinnelse og skoleprestasjoner.

Teoretisk tilnærming: Sosial reproduksjon

Metode: Kvantitativ undersøkelse. Alle som avsluttet grunnskolen i årene 2001 til 2003 i Oslo.

Konklusjon: Resultatene viser at det er store forskjeller i utdanningsvalg. Både sosial og geografiske opprinnelse påvirker valgene, selv når elever med like skoleprestasjoner sammenlignes. De sosiale og geografiske ulikhetene er større blant majoritetselever enn i befolkningen som helhet, dvs. inkludert etniske minoriteter. Ulikheter i utdanningsvalg innenfor Oslo by kan derfor ikke forklares med høy andel etniske minoriteter, slik det ofte er antatt.

Valg og bortvalg. Om valg av studieretning og bortvalg av videregående opplæring blant 16 åringer i 2002. (2003) Markussen, Eifred, Rapport NIFU.

Formål: (1) Hvilke forhold kan bidra til å forklare bortvalg av videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker? (2) Hvilke forhold kan bidra til å forklare variasjon i kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring for tiendeklassekullet 2001/2002 i sju østlandsfylker?

Teoretisk tilnærming: Funnene bekrefter teori om at elever som kommer fra hjem med høy kulturell kapital (Bourdieu 1990) - presterer godt, noe som igjen borger for videre gode prestasjoner og gode muligheter i arbeidsmarkedet etter endt utdanning. Det var dette Hernes (1974) kalte ulikhetens reproduksjon, og som Grøgaard (1993) omtaler som "en historie som har fått vasket seg".

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse og registerdata: 9826 elever som gikk i tiende klasse skoleåret 2001/2002 og som hadde rett til videregående opplæring skoleåret 2002/2003.

Konklusjon: Det har skjedd en dreining i søkermønsteret fra studieforberedende til yrkesfaglige retninger siden Reform 94 ble innført. Nesten alle elever på 10. trinn søker seg til videregående opplæring. Problemet når det gjelder bortvalg er i større grad knyttet til de som ikke begynner selv om

de har søkt og til de som velger å slutte etter først å ha begynt. Ustabil familiesituasjon og mistilpasning til skolen påvirker bortvalg av videregående opplæring

Yrkesfag eller allmennfag?: Om stabilitet og endring i de unges valg, og bakgrunnen for utdanningsvalg (2000). Støren, Liv Anne; Rapport NIFU

Formål: Søkemønsteret blant de yngste søkerne var nokså stabilt på 90-tallet, med noe forskyvninger innenfor yrkesfagene. Etter 1995 var det en nedgang for helse- og sosialfag og en økning for formgivningsfagene. Søkere som klassifiseres som uten rett til opplæring søker oftere yrkesfag. Det er tendenser til mindre kjønnsstradisjonelle valg, men de er små.

Teoretisk tilnærming: Sosiale skjevheter i rekruttering til ulike typer høyere utdanning, sosial posisjonsteori (Shavit og Blossfeldt 1993; Boudon 1974)

Metode: Kvantitativ, spørreundersøkelser fra 1995 og 1997 med elever født i 1978 samt registerdata med det samme kullet

Konklusjon: Jenter har oftest planer om høyere utdanning, i særlig grad planer om høyskoleutdanning som helse- og sosialfaglige- eller pedagogiske høyskoleutdanninger. Foreldres utdanningsnivå betyr svært mye for utdanningsvalg. Noen holdninger og ønsker er også medvirkende når det gjelder planer om høyere utdanning: Vektlegging av mulighet for jobb på hjemstedet virker bremsende på utdanningsplaner, mens ønske om lederstilling og å få tilfredsstilt faglige interesser virker positivt. Samtidig er det ingen nevneverdige forskjeller mellom allmennfagelever og yrkesfagelever i vektleggingen av å få tilfredsstilt faglige interesser ved valg av yrke.

4.4.1 Kjønn

Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv: status og årsaker (2013) Reisel, Liza, Brekke, Idunn, rapport fra Institutt for samfunnsforskning

Formål: Å belyse problemstillingene: Hvorfor velger gutter og jenter såpass ulikt som de gjør? I hvor stor grad er gutters og jenters utdanningsvalg i endring? Hvorfor og i hvor stor grad er kvinner og menn ulikt plassert i det norske arbeidsmarkedet? Hvilke hovedfunn peker foreliggende forskning på angående årsakene til kjønnsdelte utdanningsvalg og arbeidsmarkeder? Rapporten kartlegger med andre ord status og endring i segregeringen i utdanningssystemet og arbeidsmarkedet i Norge og diskuterer noen av de sentrale årsakene.

Teoretisk tilnærming: Helhetlig – fra individet til det nære miljøet som familie, skole og arbeidsplass – til større samfunnsstrukturer og rammebetingelser.

Metode: Kunnskapsoppsummering. Litteratursøk i nordiske og internasjonale databaser

Konklusjon: Særlig jenters utdanningsvalg har endret seg kraftig i løpet av de siste 50 årene. Dette indikerer at kvinners og menns preferanser og muligheter er langt fra uforanderlige. Samtidig tyder den vedvarende kjønnsdelingen på at noen av arbeidsmarkedets kjønnete strukturer ikke så lett lar seg endre. Den horisontale kjønnssegregeringen i arbeidsmarkedet springer ut av en rekke sammensatte samfunnsprosesser. Prosessene utspiller seg på ulike nivåer, fra individuelle evner og valg, via familie og omgangskrets, barnehager, skoler og arbeidsplasser, til større samfunnsstrukturer, medierrepresentasjoner og politiske og juridiske rammebetingelser. Gitt utdanningssystemets stadig voksende rolle som sorteringsinstans, ligger noe av utfordringen i gutters og jenters valg av utdanning

Med utgangspunkt i rapportens konklusjoner foreslås ideer til tiltak for å motvirke kjønnssegregering, samt områder der det er behov for videre forskning

Kjønn i skolens rådgiving - et glemt tema? (2010) Mathiesen, Ida H; Buland, Trond og Bungum; Rapport, Sintef

Formål: Rapporten tar utgangspunkt i at Norge har et kjønnssegregert arbeidsmarked og at ungdom i stor grad tar tradisjonelle utdannings- og yrkesvalg

Teoretisk tilnærming: Kjønnsperspektiv og kjønnstypiske valg

Metode: Kvantitativ survey og kvalitativ intervjuundersøkelse

Konklusjon: Forfatterne konkluderer med at verken rådgivere, politikere eller skolene har særlig fokus på kjønnsperspektivet. Over 80 prosent av skolene sier at de ikke har spesielle tiltak for å oppmuntre elever til å velge utdanning og yrke som bryter tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Forskerne kritiserer også mangel på tiltak rettet spesielt mot gutter og mot fag- og yrkesopplæring.

«Du trenger ikke være så steintøff for å velge utradisjonelt..» Slutt-rapport fra evalueringen av Bevisste utdanningsvalg. (2001) Buland, Trond; Havn, Vidar H.; Rapport SINTEF

Formål: Prosjektet Bevisste utdanningsvalg ble satt i gang av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) i 1997 og avsluttet i 2000. Bakgrunnen for prosjektet er at Norge har et av de mest kjønnsdelte arbeidsmarkedene i Europa, og at ungdom velger mer kjønnstradisjonelt enn på lenge. Prosjektet ble gjennomført i fire fylkeskommuner, og målet var å få ungdom til å ta bevisste utdanningsvalg uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller, spesielt med fokus på hva som skal til for å få flere gutter til å velge typiske «jentefag».

Teoretisk tilnærming: Ungdommers utdannings- og yrkesvalg er et resultat av komplekse og sammensatte prosesser, både individrettede og systemrettede. Få unge foretar valg på grunn av en enkelt påvirkningskilde eller et enkelt tiltak, holdnings- eller informasjonskampanjer på ungdomstrinnet.

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse

Konklusjon: kjønnsperspektivet bør innarbeides som en bevisst og eksplisitt del av skolens arbeid med utdannings- og yrkesrådgiving. Evalueringen av prosjektet pekte på at prosjektets kanskje fremste bidrag var vekten som ble lagt på helhetlig innsats og tiltakskjeder. Tiltakskjedene omfattet f.eks kopling av tiltak på – og mellom - ulike nivå og samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Spesielt viste det seg at tiltak som involverte bruk av positive rollemodeller og erfaring fra yrker og fag, var vellykket.

Realfag

Norske jenters og gutters framtidspåner om realfagrelaterte yrker sett i et internasjonalt perspektiv (2012, Norsk pedagogisk tidsskrift. Nr 6). Hellevik, Marit & Lie, Svein

Formål: Det er viktig å øke rekrutteringen til utdanning og yrker innen realfag. I denne artikkelen presenteres noen analyser basert på data fra PISA 2006 om «framtidrettet motivasjon for naturvitenskap», særlig om hvor stor andel av norske 15-åringere som kan tenke seg et realfagrelatert yrke sammenliknet med i andre land. Hvordan dette varierer mellom kjønn, står sentralt. Begrepet «science», eller realfag, har en bred definisjon i PISA-undersøkelsen og inkluderer også helsefagene som blant annet medisin.

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Kvantitative analyser av data fra PISA 2006

Resultat: Resultatene viser at det er ubetydelige kjønnsforskjeller når det gjelder å ta sikte på et realfagrelatert yrke. Det er først når man deler realfagene inn i to grupper, her betegnet «harde» og «myke», at store kjønnsforskjeller i yrkespreferanser viser seg. Våre analyser viser tydelig at tilsvarende kjønnsforskjeller er vanlige også internasjonalt, men også at de forekommer med forskjellig styrke i ulike grupper av land.

Jeg velger meg naturfag! (...Hvem gjør egentlig det?) (2006) Schreiner, Camilla; Sjøberg, Svein; Rapport, UIO, Norges Forskningsråd

Formål: Rapporten omhandler hvilke prioriteringer ungdom gjør ved valg av utdanning og yrke, med et spesielt fokus på naturvitenskap og teknologi.

Teoretisk tilnærming: Kultur, senmodernitet, identitet og valg av utdanning og yrke

Metode: Det empiriske materialet er samlet gjennom prosjektet ROSE (The Relevance of Science Education), initiert og ledet av professor Svein Sjøberg ved Universitetet i Oslo. Prosjektet er støttet av Norges forskningsråd. Studien har samlet data fra 15 år gamle elever i ca 40 land, hvorav 25 land er med i denne rapporten. Instrumentet var et spørreskjema som blant annet spurte om hvilke kvaliteter ved et framtidig yrke elevene vil prioritere.

Konklusjon: Resultatene viser at ungdom i alle land vil arbeide med noe de finner viktig og meningsfullt, og med noe som stemmer med deres holdninger og verdier. Rekrutteringssvikten av studenter til realfag i vestlige land kan tyde på at i hvilken grad arbeid innen vitenskap og teknologi anses som meningsfullt henger sammen med landets utviklingsnivå. Stor interesse for arbeid innen dette fagfeltet i mer tradisjonelle land kan leses som at ungdom i disse landene anser arbeid innenfor slike fagområder som viktig og meningsfullt. Tilsvarende lave tall i moderniserte land kan tyde på at unge her ikke mener at et meningsfullt arbeid kan realiseres gjennom vitenskap og teknologi. Forfatterne grupperer de unge i ulike «typologier» for å illustrere et viktig poeng: Noen unge, særlig jenter, velger jobb ut fra et ønske om å hjelpe andre mennesker og gjøre verden bedre. De velger kanskje psykologi, medisin, sosialarbeid, sosialøkonomi, utviklings- eller miljøstudier - eller de velger å bli lærere.

4.4.2 Etnisitet

Vennskap, utdanning og framtidsplaner. Forskjeller og likheter blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo. (2012); Frøyland, Lars R; Gjerustad, Cay; Rapport NOVA

Formål Hensikten med rapporten er tredelt. For det første kartlegges forskjeller og likheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn innenfor sentrale områder som vennskap, familie, skole og framtidsplaner. For det andre undersøkes forskjeller og likheter mellom ungdom gruppert etter eget eller foreldrenes opprinnelsesland. For det tredje undersøkes hvilke forhold som forklarer eventuelle forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Oslo er den byen i Norge med desidert størst andel ungdom med innvandrerbakgrunn i befolkningen, og den er derfor spesielt egnet for en studie med et slikt formål.

Teoretisk tilnærming: Ikke klart beskrevet, men drøfter blant annet integrasjon og segregering

Metode: Kvantitativ: Tre datainnsamlinger fra 2006 til 2010 fra 9. trinn på ungdomsskolen til 2. trinn på videregående. Halvparten av Oslos ungdommer født i 1992 deltok i undersøkelsen som er kalt LUNO (Ung i Oslo Longitudinell).

Konklusjon: Rapporten viser at det er store likheter mellom de to gruppene når det gjelder valg av videregående og planer for høyere utdanning. I begge grupper velger et klart flertall studieforberedende på videregående skole, og godt over halvparten har planer om å ta høyere utdanning. På andre områder er det klare forskjeller, som for eksempel når det gjelder vennskap, opplevelsen av miljøet på skolen og opplevelsen av å velge videregående utdanning. Ungdom uten innvandrerbakgrunn har i mindre grad sosial omgang med ungdom med innvandrerbakgrunn enn befolkningssammensetningen i de ulike bydelene tilsier. Ungdom med innvandrerbakgrunn har den mest positive opplevelsen av miljøet på skolen i 10. trinn på ungdomsskolen, mens ungdom uten innvandrerbakgrunn har den mest positive opplevelsen i 2. trinn på videregående. Ungdom med innvandrerforeldre opplevde valg av videregående utdanning som vanskeligere, de søkte informasjon fra flere kilder, og de var i ettertid mindre fornøyd med sitt valg av utdanningsprogram.

Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv. (2011 Bokomtale, Sosiologisk tidsskrift nr 03). Strabac, Zan, (Bok av Gunn Elisabeth Birkelund og Arne Mastekaasa (red.) (2009) Abstrakt forlag).

Formål: Både i Norge og i andre land er det slik at førstegenerasjon av ikke-vestlige innvandrere skårer dårligere enn majoritetsbefolkningen på flere sentrale velferdsindikatorer. Innvandrerne tjener mindre, har svakere arbeidsmarkedstilknytning, bor trangere, får sjeldnere jobber som er i samsvar med kvalifikasjoner osv. På lang sikt er nok det viktigste spørsmålet hva som skjer med innvandrernes etterkommere. De har noe dårligere utgangspunkt enn de uten innvandrerbakgrunn, men klarer de å redusere eller utviske forskjellene, eller forblir forskjellene like store eller til og med økende? Av de elleve empiriske kapitlene i boka handler syv om utdanning og fire om arbeidsliv.

Teoretisk perspektiv: Sosial klasse og reproduksjon samt såkalt «innvandrerdriv». Innvandrerdriv kan defineres som en høy grad av motivasjon til å lykkes i utdanningssystemet og vilje til å arbeide hardt for å oppnå oppadgående sosial mobilitet. Begrepet er kanskje mest kjent fra amerikansk innvandringsforskning

Metode: Kvantitative analyser av innvandrernes prestasjoner i utdanningssystemet og på arbeidsmarkedet. Stort sett basert på registerdata. Analysene i boka omhandler utelukkende «ikke-vestlige innvandrere», beskrevet som innvandrere fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa.

Konklusjon: Resultatene indikerer at etterkommerne har noe større sysselsettingsproblemer sammenlignbare grupper uten innvandringsbakgrunn. Forskjellene ser imidlertid ikke ut til å være veldig store, og redaktørene argumenterer for at de empiriske resultatene er tydeligere når man ser på inntektsforskjeller enn når man ser på indikatorer for sysselsetting. Når det gjelder utdanning, er svært mange forskjellige aspekter av utdanningsprestasjoner analysert. Resultatene viser generelt at etterkommerne på den ene siden har dårligere karakterer og høyere frafall fra videregående opplæring, men på den andre siden velger en større andel av etterkommerne å ta relativt langvarig og krevende akademisk utdanning. Med andre ord finner man både at klasseposisjon reproduseres til en viss grad over generasjoner og at det finnes såkalt «innvandrerdriv» blant deler av innvandrerbefolkningen.

Unge fra innvandrerfamilier og sosial kapital for utdanning (2010) Lauglo, Jon; Rapport, NOVA

Formål: Hvor godt lykkes unge fra innvandrerfamilier i utdanningssystemet, og hva betyr "sosial kapital" for at de skal lykkes? I denne studien gjennomgås relevant norsk og internasjonal forskning. Den gir en oversikt over hvor godt unge fra innvandrerhjem klarer seg i norsk skole. Begrepet sosial kapital og dets anvendelse på utdanning blir så drøftet. Notatet tar for seg den betydning som tilknytningen til familie og etnisk felleskap har, og om sterk tilknytning medfører problematisk sterkt press og sosial kontroll. Spørsmålet om jevnaldningsrelasjoner kan bli for tette, reises også. Til slutt skisseres ideer til forskning.

Teoretisk tilnærming: Sosial kapital

Metode: Oppsummering av nasjonal og internasjonal forskning

Konklusjon: Både for den norske ungdomsbefolkningen og unge fra innvandrerfamilier er foreldrenes utdanningsnivå og «antall bøker i hjemmet» de trekk ved «familiebakgrunn» som gir de sterkeste statistiske utslag på hvor godt de unge lykkes i utdanningssystemet. Funn om innvandreres skoleprestasjoner og utdanningsambisjoner tyder imidlertid på at den sosiale reproduksjon som skjer i utdanningssystemet ikke er sterkt forutbestemt, noe som gir grunn til forskning om faktorer som fremmer sosial mobilitet. Innvandrerforeldres manglende fortrolighet med utdanningssystemets institusjoner, språk og innhold, er ingen uoverstigelig barriere for at deres barn skal klare seg godt i utdanningssystemet. Funn som dokumenterer at unge med innvandrerbakgrunn har høye utdanningsambisjoner og arbeider hardere enn andre med sitt skolearbeid, gir grunn til å rette oppmerksomhet mot de oppvekstforhold som generelt er forbundet med vellykket bruk av

utdanningssystemet til sosial mobilitet. Når foreldrenes utdanningsnivå er lavt og deres yrke synes å ha relativt lav status, hva slags oppvekst er da forbundet med at de unge likevel har høye utdanningsambisjoner og lykkes i sin skolegang?

Utdanning hos annengenerasjon etniske minoriteter i Norge (2006, Tidsskrift for samfunnsforskning nr.1) Fekjær, Silje N.

Formål: Er det en forskjell mellom andregenerasjons etniske minoritets elever og majoritets elever med hensyn på deres utdanningsnivået? Hvis det er forskjeller, vedvarer disse etter at det er kontrollert for klassebakgrunn, landbakgrunn, kjønn og alder?

Teoretisk tilnærming: Sosial klasse og reproduksjon

Metode: Kvantitativ - data om individer som er født i Norge mellom 1965 og 1984.

Konklusjon: Resultatene indikerer mindre utdanning blant minoritets ungdom, og at dette delvis kan forklares med klassebakgrunn. Imidlertid er det betydelige forskjeller mellom de ulike etniske gruppene avhengig av opprinnelseslandet. Mens noen grupper fullfører lite utdanning (for eksempel marokkanere og tyrkere), har andre en høyere sannsynlighet for å fullføre utdanning enn majoritetsgruppen (for eksempel vietnamesere og kinesere). Minoritetsjenter har større sannsynlighet for å fullføre utdanning enn minoritetsgutter. Resultatene viser mindre etniske forskjeller hos de yngre årsklassene. Hovedkonklusjonen er imidlertid at gapet mellom de ulike etniske minoritetene er større enn mellom etniske minoritets elever og etniske majoritets elever.

Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie? 2005, Støren, Liv Anne, Artikkel i bladet Utdanning

Formål: Formålet er å synliggjøre prestasjonsgapet mellom elever med innvandrerbakgrunn og majoritets elever, hvilke faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor forskjellene er der, og hvordan de varierer. I tillegg undersøkes omfanget av deltaking og fullføring i videregående og høyere utdanning, og hva som forklarer forskjeller i fullføring av videregående opplæring. Utvikling over tid vektlegges, dvs. utviklingen fra grunnskole, gjennom videregående opplæring og til eventuell høyere utdanning.

Teoretisk tilnærming: Sosiale bakgrunnsforhold, dvs. kulturell kapital og sosial kapital, påvirker prestasjoner og hva slags og hvor mye utdanning en tar. Dette som synes å være vedvarende og er vist i mange studier både i Norge og internasjonalt

Metode: Kvantitative analyser

Konklusjon: Artikkelen peker på tre hovedområder som kan støtte minoritets elevenes inngang til og vei gjennom utdanningssystemet. Den ene utfordringen gjelder arbeid med både holdninger og ordninger som letter integreringen av elevenes foreldre i det norske arbeidsmarkedet. En annen dreier seg om å fange opp ungdom som ikke har fullført grunnskolen, noe som spesielt synes å gjelde de nyankomne, og slik øke andelen av minoritets ungdommen som deltar i videregående opplæring. Det tredje området dreier seg om den hjelp og støtte som skolene kan gi, eventuelt i samarbeid med eksterne aktører, med hensyn til å tette prestasjonsgapet. Resultatene vi har sett her, blant annet resultater om liten betydning av botid, tyder på at det er forskjeller mellom skoler og mellom nasjonalitetsgrupper når det gjelder elevenes prestasjoner, men resultatene viser samtidig at det er mulig å redusere prestasjonsgapet.

4.5 Individ og identitetsutvikling

Faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet: Når valgmodenhet skal læres. (2013) Lødding, Berit; Holen, Solveig. Bokkapittel i Reformtakter. Om fornyelse og stabilitet i grunnsopplæringen, Karseth, Berit; Møller, Jorunn; Aasen, Petter (red.) Universitetsforlaget AS, Oslo

Formål: Evaluere faget Utdanningsvalg som ble obligatorisk på ungdomstrinnet i 2008. Faget var en del av innføringen av Kunnskapsløftet.

Teoretisk tilnærming: Fristilling og selvrealisering kontra sosial reproduksjon

Metode: Forfatterne drøfter ulike teorier relatert til utdanningsvalg og valgmodenhet og presenterer resultater fra en kvantitativ survey og en kvalitativ intervjuundersøkelse.

Konklusjon: Resultatene fra surveyen indikerer at hverken lærere eller elever er fornøyde med faget. Dette relateres delvis til fagets egenart, det har ikke karakterer eller eksamen og kan oppleves noe diffust og uklart. En tydelig aksept av kjønnsstereotypiske valg blant elevene blir også formidlet. Resultatene fra de empiriske undersøkelsene tyder videre på at ungdoms utdanningsvalg er preget av sosial reproduksjon. Faget bygger på prinsippet om utvikling av valgmodenhet. Det diskuteres også hvorvidt en slik individuell modning er mulig å oppnå innenfor fagets rammer.

Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet: Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring. (2012). Lødding, Berit og Holen, Solveig; Rapport, evaluering av Kunnskapsløftet. NIFU

Formål: En sentral målsetning med det nye faget utdanningsvalg er å redusere feilvalg og frafall i videregående opplæring. Faget er også tenkt som et redskap for å knytte ungdomsskolen og videregående opplæring tettere sammen

Teoretisk tilnærming: Individens valgmodenhet i samspill med sosial klasse og reproduksjon

Metode: Kvantitativ survey til elever, lærere, skoleledere og skoleeiere fra våren 2011, og kvalitativ intervjuundersøkelse som involverte fem skoler med ungdomstrinn i fem kommuner i fem fylker våren 2007 og våren 2009. Analyser av relevante dokumenter, gjennomgang av forskningslitteratur samt redegjørelse for hvordan karriereveiledning er satt på dagsorden internasjonalt, inngår også i studien.

Konklusjon: Elever og lærere er relativt lunkne til faget. Økonomi og logistikk er vedvarende tema, og det er bemerkelsesverdig at kommunens økonomi fortsatt oppfattes å sette begrensninger på mulighetene for ungdomsskoleelevers utprøving av mulige utdanningsvalg. Et betydelig forbedringspotensial gjelder også læringsmateriell, som oppfattes som lite engasjerende og lite tilpasset de ungdommene som mest av alt trenger støtte i valgprosessen. Kompetanseheving av lærere er et annet område med et tydelig forbedringspotensial. Det synes paradoksalt at diskusjonen har gått i årevis om hvordan en skal skille funksjonen sosialpedagogisk rådgivning fra yrkes- og utdanningsveiledning for økt profesjonalisering på begge felt, samtidig som lærere gjennom faget får i oppgave å bistå elever i deres utdanningsvalg, men uten at lærerne kan se at de er forberedt på denne oppgaven. Manglende veiledning fra sentralt hold til lærere som underviser i faget er også et problem all den tid faget oppleves som diffust og utydelig.

«Genene betyr mer»-tesen i empirisk lys (2011, Sosiologisk tidsskrift nr. 1), Elstad, Jon I.

Formål: Drøfter TV-serien «Hjernevask» som ble sendt våren 2010. Mener at hovedbudskapet ikke kom frem, nemlig at samfunnsutviklingen faktisk har ført til at gener har mer å si nå enn før. Den genetiske variasjonen i befolkningen betyr med andre ord mer enn før for samfunnsstruktur og sosial ulikhet.

Teoretisk tilnærming: Genetikk og miljø sett i lys av at Norge har gått fra et tradisjonelt klassesamfunn til et tilnærmet et «klasseløst meritokrati» der «arvelig intelligens» styrer utdanningsløp.

Metode: Kommentarartikkel, drøfter problemstillingene i lys av norske og utenlandske studier

Konklusjon: Forfatteren drøfter «genene betyr mer»-tesen i lys av norske og utenlandske studier. Forfatterens konklusjon er at empirien avviser tesen, og avslutningsvis antyder han hva som er feil i tankegangen bak den.

Den realiserte læreplanen – elevenes erfaringer (2011) Andreassen, Inga H.; Kapittel i bok: Utdanningsvalg som skoleutvikling. Hovdenak, Sylvi S. & Wilhelmsen, Britt U. (red.) Fagbokforlaget, Bergen

Formål: Kapitlet har hovedfokus på den realiserte læreplan, slik elevene opplever den.

Teoretisk tilnærming: Karrierevalgmodenhet og identitetsutvikling. I tillegg drøftes faget utdanningsvalg drøftes i lys av teori (bl. a. Kliebard) om spenningsfeltet mellom læreplanens intensjon og realitet. Fire hypoteser forklarer trender i utviklingen: (1) læreplanen mangler mening fordi det ikke finnes noen grenser for innhold (2) manglende samsvar mellom retorikk i læreplan og skolens organisering (3) stor tro på skolens evne til å realisere skiftende sosiale og politiske innovasjoner, og (4) (amerikanske) skoleledere er sosialisert gjennom sin utdanning og praksis til å handle og tenke på en bestemt måte.

Metode: Teoretisk drøfting og kvantitativ spørreundersøkelse – nettbasert (It's learning). Elever på 10. trinn ved fire prosjektskoler i Bergen (2009) ble bedt om å svare.

Konklusjon: Forfatterne mener at læreplanen i utdanningsvalg gir mening for elevene. Men samtidig er det noen betingelser som må være tilstede for at dette skal være tilfelle: Lærerne må ha god kompetanse (kompetansehevingstiltak?), skoleeiere på fylkes- og kommunenivå må samarbeide og lage systemer og strukturer for skolesamarbeid, samarbeidet mellom skoler og aktører i næringslivet må systematiseres og til slutt, høy grad av elevmedvirkning.

På vei mot framtida, men i ulik fart? Sluttrapport fra evaluering av skolens rådgivning (2011) Buland, Trond; Mathiesen, Ida H., Aaslid, Bjørg E; Haugsbakken, Halvdan; Bungum, Brita og Mordal, Siri; Rapport, Sintef

Formål: Sentrale spørsmål sluttrapporten søker å besvare er: Hva er status for rådgivningen i norsk skole i 2010? Får elever den rådgivning de i følge lov og forskrift har rett til å få? Hvordan omsettes de politiske intensjonene og tiltakene til praksis? Hvordan iverksettes politikken på området; fra Stortingsmelding til klasserom og rådgiverkontor? Og til slutt: Hvilken kvalitet holder arbeidet?

Teoretisk tilnærming: Aktør-nettverksteori; Identitet, valg og motivasjon; betydningen av kjønn i utdanningsvalg

Metode: Beskriver bruk av metodetriangulering, ved at de i størst mulig grad har søkt å se alle problemstillinger i lys av data innsamlet med ulike metodiske tilnærminger, både ved kvantitativ spørreundersøkelse og intervjuer av informanter på ulike nivåer.

Konklusjon: Rådgivningen i skolen utvikler seg i rett retning, men utviklingen skjer i ulik hastighet ved ulike skoler. Nye arbeidsformer og organisasjonsformer er implementert og under utvikling, og dette gjenspeiler seg i kvaliteten på rådgivningen. Mange elever etterspør imidlertid mer tid med rådgiver, enten alene eller i grupper. Kjønnsperspektivet har lite fokus i rådgivningen. Det har skjedd en positiv utvikling i kompetanse blant rådgivere. Rådgivning har også i større grad blitt hele skolens oppgave.

Født sånn eller blitt sånn? Sosiologi, biologi og forståelsen av den sosiale handling (2011, Tidsskrift for samfunnsforskning Nr. 3) Frønes, Ivar

Formål: Drøfte forholdet mellom sosiologi og biologi i samfunnsvitenskapen. Utviklingen i genetisk og epigenetisk forståelse i nevropsykologi og evolusjonspsykologi har til nå ikke skapt noen omfattende sosiologisk fagdebatt.

Teoretisk tilnærming: Forholdet mellom biologiske faktorer og den sosiale handling

Metode: Drøfter problemstillingene ut fra tidligere forskning

Konklusjon: Utgangspunktet i denne artikkelen er at genetiske forhold ikke bare er relevante når det gjelder hvem som er fengslenes innsatte, sykehusenes pasienter, skolens elevkategorier eller for utviklingen av sosiale skiller, men at kunnskap om biologiske faktorer er nødvendig for en forståelse av sosiologiens grunnkategori, den sosiale handling. Avvisningen av biologiske faktorerers mulige innflytelse i samfunnsvitenskapen kan skyldes at ideer om genetisk ulikhet har uheldige historiske og raseteoretiske assosiasjoner, og at sosiobiologidebatten på 1970-tallet til dels var preget av banale forsøk på å forklare sosiale mønstre via biologiske.

«De frisatte». Om individualisering og identitet i nyere samtidsdiagnoser (2010) Nielsen, Torbjørn H. Bokkapittel i Klassebilder. Ulikhet og sosial mobilitet i Norge; Dahlgren, Kenneth; Ljunggren, Jørn (red.) Universitetsforlaget AS, Oslo

Formål: Hvor nye, hvor annerledes og hvor utbredte er tendensene til frisetting og individualisering for å finne individuelle løsninger på systemiske problemer? Suspenderer eller reduserer de den «gamle» sosiale nødvendighet og er disse også et produkt av sin tid?

Teoretisk tilnærming: Det senmoderne menneskets nye utfordringer slik det er skissert av Anthony Giddens, Ulrich Bech og Zygmunt Baumann opp mot den tradisjonelle teorien om sosial klasse og reproduksjon. Introducerer begrepet «klassereise» hentet fra Karin Sveens *Klassereise. Et livshistorisk essay* fra 2000.

Metode: Forfatterne drøfter de ulike tilnærmingene opp mot hverandre ut fra teorier og tidligere forskning.

Konklusjon: Kvantitative og longitudinelle studier tas ofte til inntekt for at den gamle «nødvendigheten» fortsetter, det vil si at sosial klasse har stor betydning for unges valg. Tre nyere samtidsdiagnoser (Giddens, Bech og Baumann) drøftes i et historisk og politisk perspektiv. Mangel på empiri for å understøtte disse påpekes.

Frå ungdomsskule til vidaregåande skule - elevane si stemme (2010, Tidsskriftet FoU i praksis, nr. 2) Sandal, Ann Karin; Smith, Kari

Formål: I den norske utdanningsdebatten har det de siste årene blitt satt søkelys på årsaker til frafall og feilvalg i vidaregåande opplæring, spesielt innanfor yrkesfaglige studieretningar, og ulike tiltak for å redusere dette er satt i verk. Denne artikkelen drøfter overgangen til vidaregåande opplæring fra et elevperspektiv

Teoretisk tilnærming: Individet - motivasjon og mestring

Metode: Kvalitativ studie av ungdomsskoleelevers opplevelser av overgangen til vidaregåande skole, yrkesfaglige utdanningsprogram

Konklusjon: Analysen viser blant annet at grunnskolen har et potensial for å gi elever et bedre grunnlag for valg gjennom å fokusere på interesseutvikling, og å styrke elevene sine mestringserfaringer og motivasjon for yrkesfaglige utdanningsløp gjennom innhold og arbeidsmetoder i fag.

Implementering av faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet: Delrapport II fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring. (2009) Borgen, Jorunn S. og Lødding, Berit. Rapport, NIFU

Formål: Evaluere om skolen gjennom faget utdanningsvalg har lyktes i å styrke karriereveiledningen i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående opplæring, gjennom spørsmål om organisering og individers utbytte. I Delrapport II retter vi oppmerksomheten mot erfaringer og vurderinger i en tidlig fase etter at faget utdanningsvalg ble obligatorisk

Teoretisk tilnærming: Elevers valgmodenhet

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse til elever, lærere og skoleledere gjennomført høsten 2008, samt på en kvalitativ casestudie som omfatter fem skoler i fem kommuner i fem fylker gjennomført 2009.

Konklusjon: Det er utfordringer med innhold, strukturelle og organisatoriske rammer for faget I tillegg er det behov for nye læremidler som kan styrke både lærernes motivasjon for faget, og elevenes utbytte. Det er også etterspørsel etter kompetansegivende kurs for kontaktlærere og faglærere. Differensieringsutfordringen er fortsatt formidabel i faget. Hvorvidt faget stimulerer elevenes valgmodenhet og evne til å håndtere både kompleks informasjon og usikkerhet, er det foreløpig ikke grunnlag for å besvare.

Utdanningsvalg – identitet og karriereveiledning (2008) Andreassen, Inga H., Hovdenak, Sylvi S. & Swahn, Eva. Bok, Fagbokforlaget, Bergen

Formål: Boken gir en innføring i yrkes- og utdanningsveiledningen i Norge, og den politiske prosessen som førte fram til faget Utdanningsvalg. Faget er obligatorisk og nytt (2008) og har som formål å binde ungdomstrinnet og videregående opplæring sammen, i tillegg til å styrke samarbeidet med andre læringsarenaer i samfunnet.

Teoretisk tilnærming: Faget utdanningsvalg sees på som et fag for det senmoderne samfunnet der elevene får hjelp til en positiv identitetsutforming i tillegg til teoretisk og praktisk kunnskap som gjør dem i stand til å foreta bevisste utdannings- og yrkesvalg

Metode: Forfatterne gjennomgår teorier og empiri om identitet og karrierevalg. I tillegg gir de praktiske eksempler fra utprøvingen av faget.

Konklusjon: Forfatterne peker på en del utfordringer det nye faget står overfor. En felles forståelse for fagets egenart er viktig for at det skal lykkes. Videre er lærernes kompetanse avgjørende, for å kunne integrere karriereveiledningen i fagene, samtidig som det må settes fokus på at utdanningsvalg er et eget skolefag. Forholdet mellom fagets instrumentelle og identitetsdannende funksjon drøftes.

Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen (2007, Norsk pedagogisk tidsskrift nr. 3), Birkemo, Asbjørn

Formål: Noen ungdommer er bedre forberedt enn andre på å sikte seg inn mot et gjennomtenkt utdannings- og yrkesvalg når skolestrukturen krever at elevene må forta slike valg. Innsikt i hvordan denne ungdommers utviklingsprosess påvirkes er viktig for å kunne tilrettelegge for et hensiktsmessig utdannings- og yrkesvalg i løpet av ungdomsårene.

Teoretisk tilnærming: Utdannings- og yrkesvalg som en integrert del av individets identitetsutvikling i ungdomsalderen. Denne oppgaven har preg av en dynamisk prosess av utforskning og refleksjon som ungdom gjennomgår med ulik hastighet og på ulike måter.

Metode: Kvantitativ og longitudinell – ca. 2000 elever ved 65 ungdomsskoler ble fulgt opp over en toårsperiode fra 1999 - 2000.

Konklusjon: Unge tvinges til å foreta yrkesrelaterte valg på ulike trinn i utdanningsprosessen avhengig av utdanningssystemets struktur. Ikke alle er klare for dette. Dette kan føre til et misforhold mellom modenhet og krav, og utdanningsvalg kan i noen tilfeller bli lite overveid og preget av tilfeldigheter. Dette bør forebygges ved at skolen legger til rette for drøfting og refleksjon over mulige yrkesvalg så tidlig som mulig. Hensiktsmessig å oppmuntre elevene til selvstendig utforskning av egne interesser og anlegg. Elever som retter seg mer mot erfaringsbasert kunnskap enn signaler utenfra synes å stå bedre rustet til å foreta veloverveide utdanningsvalg.

Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening. (2005) Krange, Ove; Øia, Tormod. Bok, Cappelen Forlag AS, Oslo

Formål: Å skrive om identitet, kultur og kollektive meningsressurser og om hvordan individualiseringstesen utfordrer vår vante sosiologiske forestillinger om slike fenomener. Forfatterne stiller spørsmål ved om vi må betjene oss av begreper om individualisering og en ny modernitet for å forstå dagens unge? – Eller bærer ordene som skulle feste modernitetens tidligere faser på begrep fremdeles viktige innsikter?

Teoretisk tilnærming: Forfatterne drøfter klassiske sosiologiske forklaringsvariabler (sosial klasse, kjønn etc.) opp mot teorier om ny modernitet. Ny modernitet handler kort fortalt om at de vestlige samfunnene har forandret seg så radikalt at gamle kategorier og begreper ikke lenger har forklaringskraft.

Metode: Boka er en teoretisk drøfting av ulike teorier og tidligere empiri.

Konklusjon: Forfatterne er kritiske til Beck, Giddens og Bauman (individualiseringstesen). Konsekvensen av deres forståelse er at ungdom fremstår som sterke, velgende, besluttende og refleksive individer, noe som ikke alltid vil være tilfelle. Forfatterne foreslår tre nivåer som forklarer og påvirker ungdoms utdanningsvalg – et institusjonelt nivå, et kulturelt nivå og det individuelle nivået. Nivåene samvarierer og påvirker hverandre. Forfatterne konkluderer med at den sterke individualiseringstesen er usann og savner empirisk evidens.

Yrkesvalmodnad eit nyttig omgrep? (2004, Norsk pedagogisk tidsskrift nr. 6) Skårbrevik, Karl J.

Formål: De siste årene er oppmerksomheten på nytt rettet mot ungdom sine valg av utdanning og yrke og behovet for å styrke rådgivningstjenesten på dette området både i videregående opplæring og på ungdomsskolen. Med utgangspunkt i begrepet yrkesvalgmodenhet blir det i denne artikkelen fokusert på de unges forutsetninger for å gjøre de valgene som er ventet av dem i ungdomsårene.

Teoretisk tilnærming: Både tradisjonelle utviklings- og personlighetsteoretiske og nyere kontekstuelle tilnærminger blir drøfta.

Metode: Oppsummering av resultater fra kvantitative studier og drøfting av ulike teorier

Konklusjon: Mange unge ser ut til å ha gjort valg om yrkeskarriere ved overgangen fra ungdomsskolen til videregående opplæring. Flere studier viser at en del unge har gjort valg i forhold til framtidig yrkeskarriere i ungdomsårene, mens andre er usikre og utsetter valget så lenge som mulig.

4.5.1 Realfag

No man is an Island (2012) Sjaastad, Jørgen; Doktorgradsavhandling

Formål: Avhandlingen tar for seg rollemodeller i realfag og viser hvordan det personlige møtet kan være avgjørende for ungdoms valg av realfaglige utdanninger. Foreldre, lærere, kjendiser og andre mennesker er alle viktige for rekrutteringen, men det er foreldre og lærere som i særlig grad trekkes fram når unge mennesker beskriver sitt utdanningsvalg.

Teoretisk tilnærming: Sosialpsykologi og gode rollemodeller/mentorer

Metode: Kvantitativ undersøkelse. Totalt 5000 begynnerstudenter i realfag bidrar i den første artikkelen. Disse svarer på spørsmål om sitt utdanningsvalg og personene som inspirerte dem. Deltakere i matematikktreningsprogrammet ENT3R forteller i den andre artikkelen om hvordan mentorene i ENT3R påvirker deres holdninger til matematikk og realfag. I den siste artikkelen utvikles et spørreskjema som måler på hvilke måter enkeltpersoner er med på å forme ungdoms holdninger.

Konklusjon: Forfatteren diskuterer hvordan rollemodeller kan være med på bedre ungdoms forhold til realfagene. Det personlige møtet med en som selv har valgt disse fagene, ser ut til å være avgjørende. Videre fremheves den store betydningen av de som kjenner den unge personlig – som for eksempel foreldre. Avhandlingen viser hvordan andre mennesker bidrar når ungdom blir kjent med utdanninger, yrker – og seg selv.

Ungdom og utdanningsvalg: Et godt valg for et godt liv (2011, Bedre skole), Henriksen, Ellen K.

Formål: Hvilke verdier og overveielser ligger bak utdanningsvalgene som elever og studenter foretar? Hva er det som gjør at relativt få (særlig jenter) velger realfag og teknologi? Hvilke tiltak vil være mest effektive for at flere unge skal se på realfag som en vei til å nå sine mål for utdanning, karriere og livskvalitet?

Teoretisk tilnærming: Psykologiske modeller for hvordan utdanningsvalg foretas, opererer ofte med to hovedelementer i prioriteringene som ligger til grunn for valget, nemlig *mestringsforventning* («Vil jeg komme til å klare det?») og *verdier* som interesse og trivsel, nytte, påkrevet arbeidsinnsats, og overensstemmelse med egen identitet og idealer. Utdanningsvalget for dagens unge er et *identitetsvalg*.

Metode: Ikke beskrevet

Konklusjon: Betydningen av å ha en å diskutere alternative utdanningsvalg med ble understreket. Dette var særlig viktig for jenter som valgte realfag.

Jeg kan bli hva jeg vil ... En samling artikler om jenter og realfag (2011, Artikkelsamling fra Naturfagsenteret. Kimen 3) Ullah, Fazilat og Bondø, Astrid (red)

Formål: Ulike kartlegginger og forskningsprosjekter viser at jenter, på tross av gode karakterer, i liten grad velger fordypning i realfag på videregående skole. Gjennom ulike innfallsvinkler belyses problemstillingen: Hvorfor og hvordan øke rekrutteringen av jenter til realfag med lav kvinneandel?

Forfatterne gir et innblikk i nyere forskning om ungdoms valg og bortvalg av realfag i utdanningsløpet, konkrete eksempler på gode rekrutteringstiltak og forslag til arbeidsmetoder og undervisningsopplegg som kan appellere til jenter.

Teoretisk tilnærming: Gode forbilder (significant others), motivasjon, selvfølelse, mestring, kjønnsforskjeller

Metode: Artikkelen bygger på både kvantitative og kvalitative studier, samt drøfter tidligere forskning.

Konklusjon: Ungdoms utdannings- og yrkesvalg er sammensatte, og det er viktig at flere arbeider sammen og ut fra ulike innfallsvinkler. Det er også viktig å dra nytte av hverandres kunnskap og erfaringer, og danne synergier for å få til en større og mer effektiv innsats. Hvis ungdommens utgangspunkt er: Jeg kan bli hva jeg vil, er det lærere, rådgivere og foreldres oppgave å vise dem mulighetene de har og gi dem tro på at de kan mestre det.

4.6 Annet

Evaluering av prosjektet nettbasert karriereveiledning (2013) Rapport, Senter for IKT i utdanningen // IPSOS MMI

Formål: Ipsos MMI har våren 2013 evaluert prosjektet "Nettveiledning", en veiledningstjeneste for utdanningssøkende på nett bestående av spørsmål og svar-tjeneste og chat. Overordnet skal evalueringen avdekke hvordan brukere opplever tjenesten, og hvordan veiledere opplever å jobbe på denne måten. Det er også gjort noen refleksjoner rundt nytteverdien av karriereveiledning på nett i et bredere samfunnsperspektiv

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse

Konklusjon: Undersøkelsen viser at brukerne er positive til nettveiledning. Veiledningstjenester på nett er mer populære enn personlig kontakt med veileder. Nettveiledning oppleves som tilgjengelig, og brukerne får raskt gode svar på spørsmål om utdannings- og yrkesvalg. Flere trekker også frem at chat-tjenesten bidro til en større grad av refleksjon rundt egne utdannings- og yrkesvalg. Veilederne gir uttrykk for at nettveiledning er et nyttig verktøy for de utdanningssøkende som et supplement til tradisjonelle karriereveiledningstjenester. Den store pågangen på tjenestene, tross liten markedsføring, er med på å understreke behovet for denne type tjenester. Veilederne peker på at nettveiledning senker de utdanningssøkendes terskel for å ta kontakt, og bidrar til å viske ut geografiske skiller i rådgivnings- og veiledningstilbudet. Chat som medium oppleves som spesielt godt egnet for å skape refleksjon og ettertanke hos brukerne rundt utdannings- og yrkesvalg. Samtidig gir veilederne uttrykk for at det er krevende å være nettveiledere. God kompetanse på fag, data og kommunikasjon er en forutsetning. Videre er god opplæring og oppfølging underveis, samt tett samarbeid med andre veiledere kritiske faktorer for at veilederne skal lykkes i sitt arbeid.

Nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg. (2013) Andersen, Dag; Smitt, Christina og Berthelsen, Christian; Rapport fra Opinion Perduco.

Formål: Kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet.

Metode: Kvantitativ undersøkelse med intervjuer: Det er gjennomført nesten 2.000 intervjuer blant personer i aldersgruppen 15 til 25 år. Dataene er vektet i forhold til SSB personstatistikk

Konklusjon om utdanning: De unge tenker mer på utdanning enn yrke når de vurderer hva de skal bli. Under halvparten har bestemt seg for hva de skal velge etter videregående. De to viktigste kriteriene for valg av utdanning er at faget er interessant og at det fører til ønsket jobb. De som studerer opplever i større grad at de har mange valg i forhold til hva de skal bli enn dem som ikke studerer. Internett er viktigste informasjonskanal i forhold til valg av utdanning, og stadig flere er fornøyd med tilgangen på utdanningsinformasjon på nett. Kvinner opplever i større grad utfordringer med å velge riktig utdanning enn menn. Menn og de fra 20 til 25 år oppgir i mindre grad behov for rådgiver. De yngste og ungdomsskoleelever opplever i større grad at de har mange rådgivere enn de andre gruppene. Trenden viser at de yngre i noe større grad stoler mer på informasjon de får fra skolen enn fra venner og bekjente. De mellom 20 og 25 år stoler like mye på venner og bekjente som på informasjon de får fra skolen. Venner har også blitt mindre avgjørende for de mellom 15 og 19 år når det gjelder valg av utdanningssted. De fleste har fått rådgivning fra skolen og tilfredsheten øker noe i forhold til tidligere målinger

Konklusjoner om den nettbaserte tjenesten utdanning.no: To av tre kjenner til utdanning.no og de fleste har benyttet nettsiden til å lese om utdannings-, yrkes- og karriereinformasjon. Brukertilfredsheten med utdanning.no har økt og er høy. Over halvparten oppgir at det er spørsmål og

svartjeneste som er de viktigste tjenestene nettsiden bør inneholde. Deretter kommer kommentarfelt for å stille spørsmål (foretrekkes mest av de yngre). Tredje viktigst er svartjeneste på e-post. Over halvparten oppgir at det er sannsynlig at de vil bruke karriereveilederen på nett. To av tre foretrekker spørsmål og svartjeneste fra veileder/rådgiver fremfor chat

Et valg i blinde?: Norske ungdommers kjennskap til ulikheter i arbeidsmarkedet før de gjør sine utdanningsvalg, (2012, Magma nr. 5), Almås, Ingvild; Salvanes, Kjell G.; Sørensen, Erik Ø.

Formål: 15/16-åringene i Norge gjør et valg som har store konsekvenser for deres inntekt i arbeidsmarkedet: De velger om de skal ta yrkesfaglig eller allmennfaglig retning på videregående skole. Disse valgene vil igjen kunne legge tunge føringer for videre utdanningsvalg og yrkesvalg. Et viktig spørsmål er derfor hvor mye denne aldersgruppen vet om arbeidsmarkedet og dermed også mulige konsekvenser av valget de gjør.

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse til et representativt utvalg ungdom i Bergen året før de gjør dette valget. Ungdommene ble spurt om hva de vet om inntektsforskjeller i arbeidsmarkedet, samt hvor mye høy inntekt betyr når de tenker på hvilken jobb de skal ønske seg i framtiden.

Konklusjon: Til tross for at niendeklassingene rapporterer at høy inntekt betyr mye for hvilken jobb de vil ønske seg i framtiden, ser de ut til å vite lite om hvilke utdannings- og yrkesvalg som vil gi dem muligheten til høy inntekt.

Kartlegging og analyse av status og muligheter for etablering av en felles nettbasert veiledningstjeneste (2011) Tømte, Cathrine og Lødding, Berit. Rapport NIFU

Formål: Rapporten inneholder en kartlegging og analyse av status og muligheter for etablering av en felles nettbasert veiledningstjeneste i Norge. Bakgrunnen har vært at Senter for IKT i utdanningen ønsker å se på mulighetene for å utvikle en personlig nettbasert veiledningstjeneste for utdanningsvalg her til lands.

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Litteraturgjennomgang og dokumentanalyse

Konklusjon: I Norge vil en personlig nettbasert veiledningstjeneste om utdanning og karriere kunne fungere som et nyttig supplement til rådgivingstjenesten slik den i dag eksisterer for unge og voksne. I arbeidet med å utvikle en slik tjeneste er det mange spørsmål som vil melde seg og mange avklaringer som må gjøres. Foreliggende rapport skisserer noen sentrale utfordringer. For det første vil et viktig utgangspunkt være å reflektere over hvilke tilbud en slik tjeneste skal tilby, og ikke minst hvem brukerne skal være. Målgruppetenking vil slik være helt sentralt; skal man ha et tilbud for alle, for bare ungdom eller bare voksne? Man bør videre ta hensyn til at ungdoms nettvaneer er svært varierende, noe som igjen stiller krav til hvordan en nettbasert tjeneste skal kunne nå ut til alle slags ungdomssegmenter. En annen utfordring er knyttet til sosial kapital. Det er de skolesterke elevene som anvender internett til skoleformål hjemme, mens skolesvake elever derimot foretrekker underholdningsbasert internettbruk og dataspill på fritiden. Skal man lykkes med å nå ut til alle ungdomsgrupper med personlig nettbasert veiledning er det viktig å reflektere over hvilke krav man bør stille til utforming av en slik tjeneste. Forskjeller i voksnes behov er også et moment som bør tas hensyn til i arbeidet med å skulle utforme en personlig nettbasert veiledningstjeneste.

Behov og interesse for karriereveiledning (2011). Larsen, Magnus F. ; Rapport, VOX

Formål: Undersøkelsen beskriver behov og interesse for et offentlig tilbud om karriereveiledning blant ungdom og voksne

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse i alderen 18-65 år

Konklusjon: Undersøkelsen viser at en av fem har behov for karriereveiledning. To av fem har interesse for en slik veiledning. Studenter og skoleelever er mest interessert og har det største behovet. Personer med videregående er mest interessert. Det er størst interesse for informasjon om lån, finansiering, omskolering og realkompetansevurdering. Kvinner er vesentlig mer interessert i karriereveiledning enn menn.

Skolens rådgiving - på vei mot framtida? (2010) Buland, Trond; Mathiesen, Ida H; Aaslid, Bjørg E; Haugsbakken, Halvdan & Bungum, Brita; Rapport, SINTEF Teknologi og samfunn.

Formål: Første delrapport i en evaluering av yrkes- og utdanningsrådgivingen, den sosialpedagogisk rådgivingen og Oppfølgingstjenesten i skolen, i perioden 2009 til 2010.

Teoretisk tilnærming: Lov og forskrifter

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse til rektorer og rådgivere på alle ungdomskoler og videregående skoler i 2009. Data fra intervjuer med et utvalg rådgivere, skoleledere, skoleeiere og andre sentrale aktører i noen fylker og kommuner i samme periode benyttes også.

Konklusjon: Rådgivere og skoleledere kjenner godt til lov og forskrift. Ulikt kompetansenivå blant rådgivere. Rådgivere ønsker økte ressurser til rådgiving. Økt samarbeid mellom skoleslag. Rådgivere har sammensatte arbeidsoppgaver. Kjønnspektivet er lite tilstede i rådgiving. Rådgiverne og skolelederne vurderer rådgiving på egen skole til å ha høy kvalitet, mens de mener at rådgivingen i landet ikke har god nok kvalitet. Sintef mener en forklaring kan være at skolen selv har internalisert ryktet om at rådgivningsarbeidet holder dårlig kvalitet, og at dette totalbildet blir motbevist av at man opplever god kvalitet ved egen skole. En annen forklaring kan være at man overdriver kvaliteten, og ikke ser svakheten med eget arbeid like godt som man ser svakhetene i arbeidet på nasjonalt nivå.

Mappe som møteplass i overgangen mellom ungdomsskule og videregående opplæring (2009, Bedre skole, nr 1) Sandal, Ann Karin

Formål: Å utvikle kunnskap om elevene sine opplevelser knyttet til overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole. Dette er undersøkt gjennom tre innfallsvinkler: Elevperspektiv på overgang og valg, foreldre sin påvirkning på valgprosessen og hvordan skolen legger til rette for å utvikle bevissthet om utdanningsvalg gjennom lærings- og vurderingsdialoger i faget Utdanningsvalg i ungdomsskolen og Prosjekt til fordypning i videregående opplæring. I begge disse fagene prøver noen av skolene i prosjektet ut digitale mapper som redskap for refleksjoner rundt utdannings- og yrkesvalg.

Teoretisk tilnærming: Ikke tydelig beskrevet. Prosjektet synes å være initiert ut fra et kunnskapsbehov: *Prosjektet Med mappe som møteplass belyser generelle utfordringer rundt ungdom og utdanningsvalg, og ynskjer å utforske mulegheiter for møteplassar som har eleven i fokus og som kan involvere føresette som støttespelarar i overgangen.*

Metode: Aksjonsforskning, tre ungdomsskoler og to videregående skoler

Konklusjon: Det er behov for flere og mangfoldige læringsarenaer og for å se hele eleven. Historien til en av de involverte elevene forteller også om potensiale for læring og utvikling når læringsmiljø og oppgaver er tilpasset eleven sine interesser og forutsetninger. Digitale mapper kan være et redskap for kommunikasjon mellom partene og involvere foreldre, samtidig som mappene også vil være en arena for elevens læring og utvikling.

Elever skal lære om utdannings- og yrkesvalg (2009, Bedre skole, nr 1) Ruud, Marianne

Formål: Skoleåret 2008–09 ble utdanningsvalg et obligatorisk fag for alle elever på ungdomstrinnet. Et av målene i dette faget er at samtlige elever skal få anledning til å hospitere i videregående skole eller i bedrift. Dette medfører et potensielt logistikkproblem. Artikkelen beskriver et bookingsystem på data der rådgiver og elev sammen kan søke på ledige hospiteringsplasser og reservere dem. For å være sikre på at elevene møter til rett tid og bedrifter og videregående skoler er forberedt, får de involverte en påminnelse på sms.

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet

Metode: Samtaler og intervjuer med brukerne

Konklusjon: Systemet beskrives som en suksess.

Verdiar og yrkesval (2009, Norsk pedagogisk tidsskrift. Nr. 2) Skårbrevik, Karl J.

Formål: Artikkelen presenterer en undersøkelse som ser på sammenhengen mellom verdiene altruisme og ambisjoner uttrykt hos 17-åringar og senere yrkesvalg

Teoretisk tilnærming: Altruisme og ambisjoner i ulike yrkesgrupper

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse gjennomført i perioden 1988 til 1992 av unge fra 10 kommuner på Nordre Sunnmøre som gikk ut av ungdomsskolen i 1988

Konklusjon: Ambisjoner uttrykt blant 17-åringar differensierer i liten grad mellom yrkesvalg, mens større vektlegging av altruisme peker fram mot arbeid innen helse- og sosialsektoren. Begge verdiene skiller mellom yrkesgrupper i voksen alder, og en finner en tilpasning til de verdinormene som en kan vente å finne innen ulike yrkesgrupper.

Gode råd? En kunnskapsoversikt over feltet yrkes- og utdanningsrådgivning, sosialpedagogisk rådgivning og oppfølgingstjenesten i norsk skole (2008); Buland, Trond; Mathiesen, Ida H.; Rapport SINTEF

Formål: Kunnskapsoversikt på området rådgivning i skolen, inkl. oppfølgingstjenesten. Hovedvekten er lagt på (norsk) forskning og litteratur som omhandler rådgivningstjenesten, men med sveip også innom mer generell litteratur om ungdoms yrkesvalg, veiledningsteori etc., da primært på jakt etter arbeider som belyser rådgivningstjenestens rolle.

Teoretisk tilnærming: Ikke relevant

Metode: Intervjuer av nøkkelpersoner og sentrale forskere med tanke på å få frem erfaringer. Litteratursøk på nettet (google, tidsskrift og institusjoner).

Konklusjon: Forskingen på området rådgivning i norsk skole kan synes å være av begrenset omfang, og også framstå som noe fragmentarisk og litt tilfeldig. Noen miljøer (NIFU, SINTEF, FAFO, Høgskolen i Bodø) har imidlertid over lengre tid arbeidet med problemstillinger av som er relevante for feltet. Avstanden fra de akademiske rådgivningsteoretiske miljøene til praksisfeltet i skolene kan synes å være relativt stor. En av grunnene til dette kan være at et klart flertall av skolerådgiverne har liten eller ingen formell utdanning på området. Det har imidlertid skjedd en betydelig spredning av kunnskap med utgangspunkt i slike perspektiver, både i form av etterutdanningstilbud, og i form av innføringsbøker i feltet. I hvor stor grad denne kunnskapen anvendes og oppleves som relevant av dagens rådgivere i skolen, kan være et viktig spørsmål for framtidig forskning. Det er også viktig at brukerperspektivet står i fokus for videre forskning og utvikling; mer forskning som legger vekt på elevenes opplevelse av den rådgivning de mottar, og deres behov for rådgivning, er nødvendig

**Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring:
Delrapport I. Evaluering av Kunnskapsløftet (2008) Lødding, Berit og Borgen, Jorun S. Rapport
NIFU**

Formål: Evaluere innsatsområder i Kunnskapsløftet som er rettet mot å styrke yrkes- og utdanningsveiledningen i overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring, første delrapport. Innsatsområdene omfatter faget programfag til valg (som nå heter utdanningsvalg) på 10. trinn, ny organisering av rådgivningstjenesten og partnerskap for karriereveiledning og tilrettelegging for bedre sammenheng og overgang mellom trinn og skoleslag. Kartlegger også utviklingen i politiske signaler fra sentrale myndigheter i arbeidet for å styrke utdannings- og yrkesveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring

Teoretisk tilnærming: Lover og forskrifter. Stortingsmeldinger og rundskriv. Innføring av nye fag og skoleutvikling.

Metode: Dokumentanalyser og kvalitative intervjuer ved fem fylker, fem kommuner og fem grunnskoler.

Konklusjon: Intervjuundersøkelsene indikerer at signalene om lokal læreplanutvikling har blitt tolket som manglende eller diffuse signaler ovenfra og ned angående premissene for faget. På skolenivå er det aksept for styringssignaler om overordnede målsetninger, kombinert med stor lojalitet til de elevene de har med å gjøre i den praktiske skolehverdagen. Flere av skolene har svakere kobling til videregående skole enn det som kanskje kunne forventes. For majoriteten av skolene er også koblingen til arbeidslivet i startgropen. Begge disse forhold begrunnes ressursmessig. Mye positivt om faget ellers: prosessenkningen, fagets dannelsespotensial, elever vil være langt bedre forberedt enn tidligere når de skal velge utdanningsprogram i videregående opplæring samt positivt at faget har fått egne timer. Tidkrevende logistikkarbeidet spesielt overfor arbeidslivet påpekes som særlig utfordrende.

Bedre grunnlag for valg. Evaluering av prosjektet Rett førstevalg. (2006) Vibe, Nils; Rapport - Arbeidsnotat, NIFU Step

Formål: Prosjektet Rett førstevalg skal gi ungdomsskoleelever i Skedsmo kommune en mulighet til å bli bedre kjent med innhold og arbeidsmåter i et utvalg av yrkesfag innenfor videregående opplæring. Prosjektet evalueres på vegne av Strømmen videregående skole, som har ansvaret for den praktiske organiseringen og gjennomføringen av kursene. Hovedproblemstillinger: (1) Hvilken sammenheng er det mellom deltakelse i prosjektet Rett førstevalg og det valget søkerne til videregående opplæring faktisk foretar? Og (2) Hvor fornøyde er deltakerne i prosjektet Rett førstevalg med tiltaket?

Teoretisk tilnærming: Ikke beskrevet.

Metode: Kvantitativ spørreundersøkelse: tre spørreskjemaundersøkelser som ble gjennomført i løpet av skoleåret 2005-2006. Det ble gjennomført to undersøkelser på internett der hele elevkullet på 10. trinn i Skedsmo var invitert til å delta. I tillegg ble det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse bare blant de elevene som hadde deltatt i på kurs i Rett førstevalg.

Konklusjon: Kurs i Rett førstevalg hadde, ifølge elevene selv, påvirket dem i valg av utdanning og yrke. Forfatteren fant imidlertid ikke effekter av kurset som var av særlig stor betydning i analysene som er basert på de to nettundersøkelsene. Men undersøkelsen blant kursdeltakerne indikerer at kurset likevel har vært viktig for deres valg. Selv om kurset kanskje ikke i seg selv har fått så mange til å skifte mening om utdanningsvalg, har det uten tvil gitt elevene et bedre grunnlag for å velge.

5 Kort oppsummering og spørsmål til videre forskning

Oversikten viser at det er gjennomført relativt omfattende forskning, oppsummeringer og kartlegginger av ungdom og utdanningsvalg med fokus på sosial reproduksjon. Felles for alle studiene er erkjennelsen av at hjemmeforhold, sosial status, kjønn og etnisitet har stor betydning for valg av utdanning. Dette er faktorer som det kan være umulig, i beste fall utfordrende å forandre på kort sikt.

Empiri som har fokus på individet og identitetsutvikling er det noe færre av. Oversikten viser at flere av disse artiklene og bøkene har et mer teoretisk perspektiv. Blant de empiriske undersøkelsene handler flere om evalueringen av faget utdanningsvalg eller av rådgivningstjenesten ved skolen, og noen sikter seg spesielt inn på realfag og beskriver utdanningsvalg for dagens unge som et identitetsvalg. Andre undersøkelser kartlegger unges utdanningsvalg, og undersøker hvor fornøyde brukerne er med ulike verktøy som tilbys.

De individorienterte faktorene vil være enklere å påvirke enn de som handler om sosial klasse og familiebakgrunn. Det å undersøke mer individuelle fenomeners betydning for unges utdanningsvalg, kan derfor være en mulig tilnærming. En kvalitativ undersøkelse blant elever tyder på at grunnskolen har et potensial for å gi elever et bedre grunnlag for valg gjennom å fokusere på interesseutvikling, og på å styrke elevene sine mestringserfaringer og motivasjon for yrkesfaglige utdanningsløp gjennom innhold og arbeidsmetoder i fag (Sandal m.fl. 2010). Samtidig understreker flere forskere at individuelle og kontekstuelle faktorer samvarierer.

Betydningen av god og tilpasset rådgivning, praktisk utprøving, valgmodenhet, gode rollemodeller, mestring og motivasjon er understreket i flere artikler og rapporter. Elever som retter seg mer mot erfaringsbasert kunnskap enn signaler utenfra synes å stå bedre rustet til å foreta veloverveide utdanningsvalg (Birkemo 2007). Det finnes imidlertid ikke mye forskning som undersøker betydningen av disse faktorene, og ikke minst, mulig effekt av å arbeide mer individorientert. Ved å kombinere flere perspektiv, både psykologiske, pedagogiske og sosiologiske vil det være mulig å identifisere påvirkbare faktorer som kan ha særlig betydning for elevers valg.

Faget Utdanningsvalg, som ble innført som obligatorisk fag på ungdomstrinnet i 2008, karakteriseres ikke som spesielt vellykket. Tanken bak dette faget var at elever gjennom veiledning og refleksjon skulle bli bedre rustet til å foreta veloverveide valg. Årsaken til at faget ikke vurderes som vellykket av elever og lærere, kan imidlertid være at flere rammebetingelser som er av betydning for å lykkes med et nytt fag, manglet helt eller delvis. Dette omfattet blant annet lite eller manglende opplæring av lærere og rådgivere, lav status for faget og store praktiske utfordringer med økonomi og logistikk ved skolene. Praktisk utprøving av yrker og studieretninger stiller store krav til samarbeid mellom skoler og mellom skoler og arbeidsliv. Ideen om å arbeide med elevers evne til refleksjon og selvstendige valg

gjennom praktisk utprøving og tilpasset rådgivning kan likevel være nyttig, og verdt å undersøke videre. Dette krever imidlertid at nødvendige rammebetingelser er tilstede.

Funn om innvandreres skoleprestasjoner og utdanningsambisjoner tyder på at den sosiale reproduksjon som skjer i utdanningssystemet blant denne gruppen ikke er like sterk som blant majoritets elever. Resultater indikerer at det er forskjeller mellom skoler og mellom nasjonalitetsgrupper når det gjelder elevenes prestasjoner, men viser samtidig at det er mulig å redusere dette prestasjonsgapet (Støren 2005). Mange innvandrerforeldres manglende fortrolighet med utdanningssystemet, språk og innhold, ser ikke til å være en uoverstigelig barriere for at deres barn skal klare seg godt i utdanningssystemet. Funn indikerer at mange unge med innvandrerbakgrunn har høye utdanningsambisjoner og arbeider hardere enn andre med sitt skolearbeid (Lauglo 2010). Det kan derfor være aktuelt å stille spørsmålet om hva slags oppvekst som er forbundet med at unge innvandrere har høye utdanningsambisjoner og lykkes i sin skolegang, selv når foreldrenes utdanningsnivå er lavt? Kan dette skyldes noe annet og mer enn tilhørighet til etnisk gruppe?

Andre spørsmål som kan stilles for å støtte minoritetselevenenes vei gjennom utdanningssystemet er: Hvordan arbeide med både holdninger og ordninger som letter integreringen av elevenes foreldre i det norske arbeidsmarkedet? Hvordan er det mulig å fange opp ungdom som ikke har fullført grunnskolen, dette synes spesielt å gjelde de nyankomne? Hvilken hjelp og støtte kan skolene kan gi, eventuelt i samarbeid med eksterne aktører?

Flere forfattere påpeker også at kjønn er et glemt tema i rådgivningen på skolen. Ideer til tiltak for å motvirke kjønnssegregering etterlyses (Mathiesen m.fl. 2010). Majoriteten av skolene opplyser at de ikke har spesielle tiltak for å oppmuntre elever til å velge utdanning og yrke som bryter tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Forskerne kritiserer også mangel på tiltak rettet spesielt mot gutter og mot fag- og yrkesopplæring.

Selv om opplæringen av rådgivere har vært mangelfull, er det i de senere årene kommet til en del etterutdanningstilbud og innføringsbøker i rådgivning (Buland m.fl. 2008). I hvor stor grad denne kunnskapen anvendes og oppleves som relevant av dagens rådgivere i skolen, er et viktig spørsmål for framtidig forskning. Videre bør brukerperspektivet stå i fokus for videre forskning og utvikling; mer forskning som legger vekt på elevenes opplevelse av den rådgivning de mottar, og deres behov for rådgivning, er nødvendig

Referanser

- Andreassen, I.H., Hovdenak S.S. & Swahn, S (2008). *Utdanningsvalg – identitet og karriereutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Beck, U. (2004). *Globalisering og individualisering*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Birkemo, A. (2007). Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen. I: *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 91 (3): 183–192.
- Bourdieu, Pierre, Passeron, Jean-Claude (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*, Second. SAGE Publications Ltd
- Boyd, S., & McDowall, S. (2003.). Innovative pathways from secondary school gaining a sense of direction. Paper presented at the NZARE/AARE Conference 2003, Auckland.
- Buland, Trond; Mathiesen, Ida H., Aaslid, Bjørg E; Haugsbakken, Halvdan; Bungum, Brita og Mordal, Siri (2011). *På vei mot framtida, men i ulik fart? Sluttrapport fra evaluering av skolens rådgivning*. Rapport, Sintef
- Buland, Trond; Havn, Vidar H. (2001). *Du trenger ikke være så steintøff for å velge utradisjonelt..» Sluttrapport fra evalueringen av «Bevisste utdanningsvalg*. Rapport SINTEF
- Burgess, R. G. (2012). It's not a proper subject: It's just Newsom. *Defining the curriculum*. I. F. Goodson and S. J. Ball. London and New York, Routledge, Taylor & Francis Group. 17: 181-200.
- Caspersen, J., Wiborg, Ø. & Lødding, B. (2011) *Praksisutbytte? Kunnskapsoversikt om ungdoms utbytte av praksis i opplæringen*. Oslo: NIFU Rapport 6/2011.
- Dahlgren, K. & Ljunggren J. (red). (2010). *Klassebilder. Ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- EU (2004). *Council on strengthening policies, systems and practices in the field of guidance throughout life in Europe*. Brussels: Council of the European Union.
- Elstad, Jon I. (2011). «*Gene betyr mer*»-tesen i empirisk lys. *Sosiologisk tidsskrift* Nr 01, 2011
- Frønes, Ivar (2011) *Født sånn eller blitt sånn? Sosiologi, biologi og forståelsen av den sosiale handling*. Tidsskrift for samfunnsforskning Nr 03, 2011
- Frønes, I. (2003) *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (1997). *Young People and Social Change. Individualization and Risk in Late Modernity*. Buckingham: Open University Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Goodson, I. F. and S. J. Ball, Eds. (2012). *Defining the curriculum*. London and New York, Routledge, Taylor & Francis Group. 17
- Hovdenak, S.S & Wilhelmsen, B.U. (red) *Utdanningsvalg som skoleutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Innst. S.nr.268 (2003-2004). *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om kultur for læring*. (St.meld. nr.30 (2003–2004)). Oslo.

- Kracke, B. (2006). Was tun nach dem Abi? Die schulische Vorbereitung auf die Studium- und Berufswahl aus der Sicht von GymnasiastInnen in der Sekundarstufe II. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung*, 1(4), 533-549.
- Kracke, B., Olyai, N., & Wesiger, J. (2008). Stand der Berufswahl und Qualität des berufsbezogenen Explorationsverhaltens im Jugendalter. *Erziehung und Unterricht*, 55(1), 51-60.
- Krange, Ol. & Øia, T. (2005). Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Larsen, M.S., Christensen, G., Tiftkci, N. & Nordenbo, S.E. (2011): *Forskning om effekt af uddannelses- og erhvervsvejledning. Et systematisk review*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning/Danmarks Pædagogiske Universitets-skole. Clearinghouse – forskningsserien 2011 nummer 09.
- Lødding, Berit; Holen, Solveig; (2012). *Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet: Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring. Evaluering av Kunnskapsløftet*. ISSN: 1892-2597. ISBN: 978-82-7218-852-7. NIFU Rapport 28/2012
- Markussen, E., Lødding, B, Sandberg, N. & Vibe, N. (2006). Forskjell på folk – hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseopptilnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner tre og et halvt år etter. Oslo: NIFU Rapport 3/2006.
- Nielsen, T.H. (2010) De "frisatte". Om individualisering og identitet i nyere samtidsdiagnoser, i: Dahlgren, K. & Ljunggren J. (red). (2010). *Klassebilder. Ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- OECD (2000): *From Initial Guidance to Working Life – Making Transitions Work*.
- Ruud, Marianne (2009). *Elevne skal lære om utdannings- og yrkesvalg*. Bedre skole, nr 1,
- Sandal, Ann Karin; Smith, Kari (2010). *Frå ungdomsskule til vidaregåande skule - elevane si stemme*. Tidsskriftet FoU i praksis, nr. 2
- Skaalvik, E.M. & S. Skaalvik (1996). *Selvoppfatning, motivasjon og læringsmiljø*. Oslo: Tano.
- Støren, L.a., Waagene, E, Arnesen C.A. & Hovdhaugen (2010). «Likestilling er jo ikkje lenger det helt store» *Likestillingsarbeid i skolen 2009-2010*. Oslo: NIFU rapport 15/2010.
- Skårbrevik, Karl J. (2009) *Verdiar og yrkesval*. Norsk pedagogisk tidsskrift. 02/2009 side 110-120.
- Skårbrevik, Karl J. (2004). *Yrkesvalmodnad eit nyttig omgrep?* Norsk pedagogisk tidsskrift nr. 6.
- Ullah, Fazilat og Bondø, Astrid (2011). *Jeg kan bli hva jeg vil ... En samling artikler om jenter og realfag*. Artikkelsamling fra Naturfagsenteret. Kimen 3/11.
- Ziehe, T. (1989). *Ambivalenser og mangfoldighed. Tekster om Ungdom, Skole, Æstetik, Kultur*. København: Politisk Revy.

Vedlegg

Stortingsmeldinger og offentlige utredninger

Litteratursøkene ga en del treff på stortingsmeldinger og offentlige utredninger. Først gjengir vi adressen til en hjemmeside som Barne- ungdoms- og familiedirektoratet har utarbeidet. Denne hjemmesiden inneholder informasjon, samt mulighet til å få svar på spørsmål om utdanningsvalg. Deretter er stortingsmeldinger og offentlige utredninger som omhandler ungdom, karriereveiledning og utdanningsvalg gjengitt, slik de også er oppsummert på VOX sin hjemmeside².

<http://www.ung.no/utdanning/>

Barne- ungdoms- og familie-direktoratet. Hjemmeside for ungdom med informasjon og spørsmål/svar om temaet utdanningsvalg og karriereveiledning.

Fagopplæring for framtida

NOU-utvalget foreslår at det fastsettes nasjonale kompetansekrav for å arbeide som utdannings- og yrkesrådgivere i grunnskolen, videregående opplæring og ved karrieresentre. De ønsker også at det utarbeides klare forskrifter om mål og oppgaver for utdannings- og yrkesrådgiverarbeidet. Videre foreslår utvalget at etter- og videreutdanningstilbudet for rådgivere styrkes og at rådgivingsressursen dobles. (NOU, 2008:18)

... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring

Det påpekes at ikke alle har lovfestet rett til rådgivning om utdanning og arbeid. Dette gjelder de fleste arbeidssøkende, studenter og søkere til høyere utdanning. Ettersom mye av veiledningen foregår i brukernes overganger mellom sektorer, fremheves det at en tverrsektoriell tilnærming er nødvendig og at et livslangt læringsperspektiv må ligge til grunn for karriereveiledning. (St.meld. 16, 2006–2007)

Arbeid, velferd og inkludering

I Stortingsmelding nr. 9, Arbeid, velferd og inkludering (2006–2007) fremmes forslag om at Kunnskapsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal vurdere utviklingen av en helhetlig tjeneste for karriereveiledning. (St.meld. 9, 2006–2007)

Kultur for læring

I Stortingsmelding nr. 30, Kultur for læring (2003–2004) ble partnerskapsmodellen lansert på fylkeskommunalt nivå som et tiltak for å samordne og styrke yrkes- og utdanningsveiledningen i ulike sektorer (ungdomsskolen, videregående opplæring, UH-sektoren, Nav, arbeidsliv og sivil sektor). (St.meld. 30, 2003–2004)

Stortingsmelding 44 - Utdanningslinja

Det fastslås at karriereveiledning er et sentralt virkemiddel for å nå utdannings- og arbeidsmarkedspolitiske mål, og for å oppnå sosial utjevning gjennom utdanning. Karriereveiledning kan bidra til å hindre frafall i videregående opplæring, unngå feilvalg, gjøre tilbakevending til arbeidsmarkedet lettere og sikre samsvar mellom den enkeltes utdanningsvalg og arbeidslivets behov for kompetanse. (St. meld. 44, 2008–2009)

² <http://www.vox.no/no/Livslang-laring/Karriereveiledning/Publikasjoner/#stmeld>

Rapporter og artikler om utdanningen som helsefagarbeider

Søkene vi gjennomførte ga ingen artikler eller rapporter som omhandlet valg av utdanning fra ungdomsskolen til videregående for ungdom som vurderte å bli helsefagarbeidere. Da oppdragsgiver i et møte i forkant informerte om at dette var et tema de var spesielt opptatt av, har vi i dette kapittelet valgt å ta med et utvalg rapporter og artikler som omhandler helsefagarbeiderutdanningen. Disse fokuserer ikke spesielt på overgangen mellom ungdomsskolen og videregående, men på selve utdanningen, praksisplass og yrkesutøvelse.

Rapporten fra 2012 som heter *Yrkesfagutdanning eller allmennutdanning for sektoren?: En undersøkelse av elever og lærlinger i helse- og sosialfag*, vil kunne være spesielt relevant, da denne spør elever og lærlinger på utdanningsprogrammet helse og sosial, samt i helsearbeiderfaget og barne- og ungdomsarbeiderfaget, om hvorfor de har valgt denne retningen, hva som er deres erfaringer med utdanningen, og hva som er deres mål videre når det gjelder utdanning og yrke. Elever på Vg1, Vg2 og i lære er inkludert i denne undersøkelsen.

Dokumentasjonen er listet opp sortert etter årstallet de er publisert, der de nyeste kommer først.

Skålholt, Asgeir; Høst, Håkon; Nyen, Torgeir; Tønder, Anna Hagen; (2013). *Å bli helsefagarbeider: En kvalitativ undersøkelse av overganger mellom skole og læretid, og mellom læretid og arbeidsliv blant ungdom i helsearbeiderfaget*. ISSN: 1892-2597. ISBN: 978-82-7218-895-4. NIFU. Sider: 102.

Høst, Håkon; Karlsen, Hilde; Skålholt, Asgeir; Hovdhaugen, Elisabeth; (2012). *Yrkesfagutdanning eller allmennutdanning for sektoren?: En undersøkelse av elever og lærlinger i helse- og sosialfag*. ISSN: 1892-2597. ISBN: 978-82-7218-855-8. NIFU. Sider: 112.

Høst, H. (2012): *Når tilbudet bestemmer hva man har behov for. Pleie- og omsorgssektoren som case. I Håkon Høst: Tradisjonelle utfordringer – fornyet interesse: Hvordan er de nordiske lands yrkesutdanninger i stand til å møte arbeidslivets behov?* København. Nordisk Ministerråd.

Aamodt, Per Olaf; Høst, Håkon; (2012). *Norge har råd til eldrebølgen, men hvordan skaffer vi kvalifisert personell?* ISSN: 0333-0273. Forskningspolitikk.

Aamodt, Per Olaf; Tjerbo, Trond; (2012). *Får vi nok personell til omsorgstjenestene? Sammendrag av Evalueringen av Kompetanseløftet 2015*. ISBN: 978-82-7218-842-8. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. Sider: 36.

Tjerbo, Trond; Aamodt, Per Olaf; Stigen, Inger Marie; Helgesen, Marit Kristine; Næss, Terje; Arnesen, Clara Åse; Høst, Håkon; Frølich, Noline; (2012). *Bemanning av pleie- og omsorgssektoren: handlingsplan og iverksetting*. ISSN: 0801-1699. ISBN: 978-82-7071-915-0. Norsk institutt for by- og regionforskning.

Hagen, T.P., K.N. Amayu, G. Godager, T. Iversen & H. Øien (2011): *Utviklingen i kommunenes helse og omsorgstjenester 1986 – 2010*. Oslo, Helseøkonomisk Forskningsprogram. Skriftserie 2011:5

NOU 2011: 11 *Innovasjon i omsorg*. (Hagenutvalget)

Skålholt, Asgeir; Høst, Håkon; (2010). *Helsefagarbeiderlærlinger i sjukehus*. ISSN: 1504-1824. ISBN: 978-82-7218-718-6. NIFU STEP. Sider: 32.

Høst, Håkon (2010). *Helsefagarbeiderutdanning for voksne*. ISSN: 1504-1824. ISBN: 978-82-7218-692-9. NIFU STEP. Sider: 47.

Norum, Christine; Iversen, Eli S. (2009); *Rapport: Aksjon helsefagarbeider 2005 – 2008*. Arbeidsgiverorganisasjonene KS, Spekter og HSH

- Helgesen, Marit; Stigen, Inger M. og Tjerbo, Trond (2009). *Kompetanseløftet 2015 – kommunenes deltakelse. Erfaringer høsten 2008*. NIBR-notat 2009:103
- Homme, Anne Dåsvatn; Høst, Håkon; (2008). *Hvem pleier de gamle i Oslo? Om hjelpepleiernes og helsefagarbeidernes posisjon i pleie- og omsorgstjenestene i hovedstaden*. Rokkansenteret. Sider: 84.
- Høst, Håkon (2008). *Reforming auxiliary nurse education in Norway - a story of failed modernisation*. ISBN: 978-91-44-05253-3. Sider: 374. Studentlitteratur.
- Høst, Håkon (2006). *Kunnskapsstatus vedrørende rekruttering og utdanning til pleie- og omsorgstjenestene i nordiske land*. Rokkansenteret
- Høst, Håkon (2004). *Kontinuitet og endring i pleie- og omsorgsutdanningene. En studie av utviklingen innenfor utdanningene til hjelpepleier og omsorgsarbeider*. ISSN: 1503-4844. ISBN: 82-8095-025-7. Rokkansenteret. Sider: 130.
- Michelsen, Svein; Høst, Håkon; (2004). *Who will nurse us in our old age? - on the erosion of social and cultural Preconditions for Care Education*. ISBN: 3-03910-345-8. Sider: 255. Peter Lang Publishing Group.
- Høst, Håkon (2003). *Kompetansemåling eller voksendanning i pleie- og omsorgsfagene? Underveisrapport fra en studie av pleie- og omsorgsutdanningene*. Rokkansenteret. Sider: 68.
- Høst, Håkon (2002). *Læringsordning eller skolebasert utdanning i pleie- og omsorgsfagene*. Rokkansenteret. Sider: 70.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no